

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA PEDAGOGIKY

RITUÁLY V MŠ
BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bc. Markéta Hlůžková

B7531 Předškolní a mimoškolní pedagogika, Učitelství pro mateřské školy

Vedoucí práce: Mgr. Milan Podpera

Plzeň, 2016

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně
s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

Plzeň, 27. června 2016

.....

vlastnoruční podpis

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Milanu Podperovi za odborné vedení mé bakalářské práce, trpělivost, poskytování cenných rad, postřehů a připomínek. Děkuji také všem respondentkám za spolupráci. Především však chci poděkovat mé rodině za cennou podporu a zázemí, které mi v průběhu práce poskytovali a trpělivost, kterou se mnou po celou dobu měli.

Anotace

Zde se nachází originál zadání kvalifikační práce.

Obsah

ÚVOD	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 RITUÁLY	10
1.1 DEFINICE RITUÁLU	10
1.2 ZNAKY RITUÁLU	12
1.3 OSOBNÍ RITUÁLY	13
1.4 RITUÁLY V RODINĚ.....	14
1.5 RIZIKA RITUÁLŮ	15
2 RITUÁLY V MŠ	16
2.1 PŘEDŠKOLNÍ DÍTĚ (VÝVOJOVÁ CHARAKTERISTIKA).....	16
2.1.1 <i>Emoční a volní vývoj</i>	16
2.1.2 <i>Socializace</i>	17
2.2 NÁSTUP DÍTĚTE DO MŠ.....	18
2.2.1 <i>Role mateřské školy</i>	19
2.2.2 <i>Role rodičů</i>	19
2.2.3 <i>Role učitelky</i>	19
2.3 ORGANIZACE DNE V MŠ.....	20
2.4 RITUÁLY V PRŮBĚHU DNE.....	20
2.4.1 <i>Řízená činnost</i>	21
2.4.2 <i>Stravování</i>	21
2.4.3 <i>Odpočinek</i>	22
2.4.4 <i>Hygiena</i>	22
2.4.5 <i>Pobyt venku</i>	22
2.4.6 <i>Oslavy</i>	23
2.5 VÝZNAM RITUÁLU PRO DÍTĚ.....	23
PRAKTICKÁ ČÁST	25
3 VÝZKUM	26
3.1 METODY A CÍLE VÝZKUMU	26
3.1.1 <i>Dotazník</i>	27
3.1.2 <i>Závěry dotazníkového šetření</i>	40
3.1.3 <i>Pozorování</i>	40
3.1.4 <i>Závěr pozorování</i>	54
ZÁVĚR	55
RESUMÉ	58
SEZNAM LITERATURY	60
SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ	61

PŘÍLOHA 1 - FORMULÁŘ DOTAZNÍKU	I
PŘÍLOHA 2 - ODPOVĚDI NA OTÁZKU Č. 7.....	IV
PŘÍLOHA 3 - ODPOVĚDI NA OTÁZKU Č. 8.....	VI
PŘÍLOHA 4 – PŘEHLED RITUÁLŮ UVEDENÝCH U OTÁZKY Č. 9	VIII

ÚVOD

Provázejí nás celým životem. Od okamžiku, kdy přijdeme na svět, do konce našich dní. Ve chvílích všedních i výjimečných či svátečních, v obdobích klidu a pohody, i v obdobích krizí. Některé jsou zásadní pro společnost, jiné jsou důležité pro jednotlivce. Jsou ovlivněny přírodou a jejími proměnami a řádem, doprovází klíčové okamžiky v životě společnosti. Některé si vytváříme sami a dalších se účastníme pod vlivem rodiny a okolí. Řeč je o RITUÁLECH.

„Mnozí si i dnes s pojmem „rituál“ nadále spojují překonané tradice či nudné zvyklosti. Jiní si pod tímto slovem vybaví něco zcela tajemného či archaického – například domorodý africký kmen, jehož příslušníci tančí kolem táborového ohně a oslavují své bohy. Jiní pomyslí na svérázné religiózní rity nebo na černou magii. Jen nemnozí si uvědomují, že rituály existují ve všech kulturách a zcela samozřejmě doprovázejí každého člověka: od ranní hygieny až po vyprávění na dobrou noc, od pozdravu až po novoroční předsevzetí. Ať už v Austrálii nebo v Evropě, ať už v době kamenné či ve třetím tisíciletí – lidskou společnost si bez množství rituálů není vůbec možné představit.“ (Kunze, Salamander, 2011, s. 9)

Rituály v MŠ jsem si vybrala jako téma své bakalářské práce proto, že si nejen jako učitelka v MŠ, ale zároveň jako rodič, uvědomuji důležitost rituálů v životě. Rituály, ať se týkají čehokoli, mají význam v životě dítěte i jeho nejbližšího okolí, neboť dávají životu určitý řád, rytmus, předvídatelnost a usnadňují orientaci v dnešní složité a uspěchané době.

Má bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. V první kapitole teoretické části popisují a charakterizují rituály a jejich typické znaky v obecné rovině, ale také rituály osobní či rodinné, které člověka pozitivně ovlivňují. Zmiňuji zde také rizika, která s využitím rituálů souvisí. Druhá kapitola teoretické části je zaměřena na prostředí mateřské školy a možnosti využití rituálů. Pro pochopení pozitivního přínosu rituálu na psychiku předškolního dítěte, jsem uvedla specifika příslušného vývojového období, ale také obtížný přechod dítěte z prostředí rodiny do mateřské školy, kde mohou rituály výrazně pomoci s překonáním těžkostí. V závěru teoretické části se zaměřuji na organizaci dne v MŠ, charakteristiku jednotlivých činností, při nichž lze rituály smysluplně uplatnit.

Praktická část je věnována vlastnímu výzkumu a následnému vyhodnocení získaných informací. Stručný úvod zahrnuje popis metod a stanovení cílů. Vzhledem k využití dvou různých metod, jsem celou praktickou část členila obdobně. Dotazníkové šetření umožňuje získání základních informací o využívání rituálů, o motivech, které vedou k jejich používání, ale i o podobě jednotlivých rituálů při konkrétních činnostech. Tyto údaje jsou zpracovány

a vyhodnoceny statisticky. Druhou metodou, která dotazníkové šetření doplňuje, je zúčastněné pozorování. Návštěva dvou školek umožnila ověření skutečného použití rituálů v praxi. Závěry z pozorování doplňují hodnocením, zda uplatněné rituály splňují charakteristiky a znaky rituálu uvedené v teoretické části.

Závěr práce je věnován stručné rekapitulaci a zhodnocení získaných informací, ale především výsledkům provedeného výzkumu a závěrům z výzkumu vyplývajících.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RITUÁLY

1.1 Definice rituálu

Vzhledem k zaměření této práce na využití rituálů v mateřských školách, je třeba nejdříve pojem definovat a také vysvětlit význam rituálu z hlediska historie. Vzhledem k tomu, že téma „rituálů“ je velmi široké, existuje také celá řada náhledů, popisů a definic.

Jak uvádí Kunze a Salamander (2011, s. 11), pojem „rituál“ vychází z latinského slova „ritus“, označujícího určitou zvyklost, jejíž projevy se promítnou do řeči, zaznamenané ji v gestech nebo jednání. Může také znamenat počínání ovlivněné či řízené určitými pravidly a prováděné dle pevně daného postupu.

Pod pojmem rituál zpravidla „rozumíme slavnostní náboženské nebo i světské ceremonie, které probíhají podle přesně stanoveného schématu, jako je třeba mše, přísaha představitelů státu, korunovace krále, povýšení do vyšší vojenské hodnosti, nejruznější udělování cen, přijetí do určitého povolání atd.“ (Kaufmannová – Huberová, 1998, s. 9)

Z historického hlediska rituály dříve řídily a ovlivňovaly celý lidský život a byly uplatňovány nejčastěji v krizových okamžicích. Nejednalo se však o krize v negativním slova smyslu, krize je v této souvislosti chápána především jako změna nebo bod zvratu. Z tohoto úhlu pohledu je vlastně celý lidský život plný zvrátů a změn. Právě v tomto přístupu nejsnáze nacházíme historický původ rituálů. Mnoho krizí, které například člověku v pravěku mohly nahánět strach, jsou pro nás zcela běžným jevem. V dnešní době je jen těžko pochopitelné, že lidé prováděli rituály ze strachu, že už nevyjde slunce – příčinou krize byl přechod mezi nocí a dnem. Další zneklidňující situací byl příchod noci, změna ročních období apod. Pomocí rituálů plodnosti se člověk snažil naklonit si přízeň bohů, přivolat dobré počasí a tím zajistit dobrou úrodu, která měla pro tehdejšího člověka naprosto zásadní význam. Neúroda mohla znamenat smrt hladem. Rituál tak dopomáhal k osvobození od existenčního strachu. (Kaufmannová – Huberová, 1998, s. 9-10).

Rituálem je také nazýván kolektivní obřad, který sloužil jako forma komunikace se „zásvětními silami“ a způsob zajištění jejich přízně. Rituály byly dříve vykonávány při všech důležitých událostech a souvisely s náboženstvím. V dnešní době mnohé obřady stále přežívají, ale praktikují se v pozměněné podobě. Jejich význam spočívá spíše ve zpracování některých těžkých nebo náročných životních okamžiků (pohřeb, uzavření manželství), v udržení kontaktu a v propojení s koloběhem přírody (Velikonoce, Vánoce). Také ovlivňuje,

prostřednictvím oslav svátků a narozenin nebo společného stolování, pozitivní klima a soudržnost rodiny. (Matoušek, 2003, s. 184-185)

V knize Úvod do sociologie J. Keller (1997, s. 164-165) upozorňuje, že v průběhu různých obřadů dochází mezi zúčastněnými k posilování pocitu vzájemnosti. Rituály skupinu lidí dokáží stmelit, vytvořit pro všechny společné duševní rozpoložení, tím ovlivnit jejich vědomí tak, že umožňuje sdílení shodných pocitů všemi účastníky rituálu. Rituály jsou zde chápány jako prostředek sociální kontroly. Účast v rituálech posiluje či potvrzuje pozici člověka v sociální skupině, naopak jeho neúčast má za následek vyřazení z jeho vlastní kultury. Proces socializace vlastně představuje seznámení s rituály, které doprovázejí určité situace.

V Psychologickém slovníku je rituál definován jako:

- 1) „pravidelné, pevnou kultickou tradicí stanovené opakování bohoslužebných nebo magických úkonů;
- 2) obřad, sled slov nebo činů, které vedou k uskutečnění daného cíle;
- 3) v etologii vrozené vzorce chování, které musí proběhnout v přesném sledu;
- 4) u nutkové neurózy sled úkonů, které musejí být provedeny, aby se dosáhlo odstranění napětí.“ (P. Hartl a H. Hartlová, 2000, s. 511)

Na závěr bych ráda připojila popis rituálu v prostředí MŠ, jak jej ve svých knihách Prosociální činnosti pro předškolní vzdělávání a Vzdělávání v mateřské škole popisuje Eva Svobodová (2010a, s. 74-75; 2010b, s. 93). Rituálem nazývá pravidelně se opakující činnosti jako je ranní pozdrav, komunitní kruh, vítání rána písničkou, zvyky týkající se jídla, spánku, také říkadla, básničky a průpovědi, které si opakujeme při určité příležitosti. Některé rituály považuje za vyslovení určité morální normy, která se opakováním zvnitřňuje.

S ohledem na výše uvedené definice a charakteristiky, je možné popsat rituál jako činnost, která se opakuje v konkrétních situacích, má určité schéma, známý postup a jeho praktikování by mělo mít pro všechny zúčastněné pozitivní přínos. Přesně takové jsou rituály v praxi MŠ, provázející nejrůznější činnosti, jak ve své definici nastiňuje Eva Svobodová. „Obřady“, které umožňují plynulé přechody od jedné činnosti k další, strukturování průběhu běžného dne v mateřské škole a poskytují dětem jistotu, řád a pocit bezpečí.

1.2 Znaky rituálu

Typickým znakem všech rituálů je především shodná forma, opakování, řád či pravidla. Tyto charakteristiky lze objevit u rituálů každodenních i svátečních, u rituálů osobních i u těch, které jsou určeny velké skupině lidí. V souvislosti s rozvojem civilizace, změnami ve společnosti i vývojem jednotlivce může dojít k situaci, kdy stále stejně probíhající rituály, mnohdy dlouhá období praktikované ve stále stejné podobě, pozbývají svou podstatu a smysl. Vytráčí se jejich původní význam a stávají se spíše jen stereotypem, rutinou. Takový rituál je možné nahradit rituálem zcela novým, případně původní rituál aktualizovat. (Kaufmannová-Huberová, 1998, s. 9)

Petra Kunze a Catharina Salamander popisují charakteristické znaky rituálů takto:

- 1) „Rituály mají svůj pevně daný průběh
- 2) Podléhají určitým pravidlům anebo schématu
- 3) Určité způsoby chování se v jistých situacích opakují
- 4) Rituály lze provádět jako naučené, nebo naopak jako nevědomé
- 5) Průběh rituálu je (s výjimkou počáteční fáze praktikování) dobře známou záležitostí
- 6) Smysl rituálů není uchopitelný logicky, nýbrž spočívá ve faktu, že rituály jsou uznávány a zachovávány.“ (2011, s. 11)

Jiný náhled na charakteristiky a znaky rituálu má Jana Sedláčková.

Tabulka 1 - Znaky rituálu a jejich charakteristika; zdroj: Sedláčková (2014), upraveno dle Sedláčková (2014)

	Znak rituálu	Charakteristika rituálu
1.	Rituál je svým způsobem představení	Je to událost vedená již existující prekonceptí, podle níž se rituál děje a posléze také může hodnotit
2.	Rituál má sociální povahu	Musí se jej účastnit minimálně dva lidé. Nezáleží přitom na tom, zda jeden z nich je v roli „publika“.
3.	Rituál je dobrovolný	Účastníci se mohou svobodně rozhodnout, jestli a jak se budou rituálu účastnit.
4.	Rituál není čistě instrumentální	Smyslem rituálu není pouze naplnit instrumentální či technické cíle (např. Díky společným rodinným večerům si mohou být členové rodiny blíže jako rodina – tyto večery však nepořádají za účelem toho, aby si byli blíže).

	Znak rituálu	Charakteristika rituálu
5.	Rituál je vyjádřením sociálních vztahů	Charakterizuje vztahy mezi členy rodiny (skupiny).
6.	Rituál je spojen s určitými hodnotami, které zároveň vytváří, vyjadřuje a obnovuje	Rituál představuje pro rodinu (skupinu) hodnotné nebo vyjadřuje naději ve smyslu toho, co by jednou hodnotné mohlo být.
7.	Rituál má určitou moc	Rituály sociální skutečnost nejen reflektují a hodnotí, ale také ji vytvářejí.
8.	Rituál často plní více úloh	Tyto úlohy bývají zhuštěny dohromady.
9.	Rituál je estetický	Vyznačuje se specifickou stylizací, tj. je důležité, jakým způsobem je prováděn.
10.	Rituál se pravidelně opakuje	Rytmus opakování může být různý – některé rituály se opakují ročně, jiné měsíčně, týdně, denně či ve specifických okamžicích.
11.	Rituál je zdůrazněním formy	Kromě samotného obsahu rituálu je důležitá také jeho forma, tedy to, že se provádí pokaždé stejným či velmi podobným způsobem.
12.	Rituál klade důraz na posvátnost	Rituál odkazuje k tomu, co je hodnotné a co je posvátné, ačkoli to, co je „posvátné“, může být definováno samotnými účastníky. V případě rodinných rituálů to mohou být jejich účastníci samotní, rodinné vzpomínky, oceňované postoje, procesy nebo rodinná identita.

1.3 Osobní rituály

Jak je výše uvedeno, je rituál většinou chápán jako záležitost kolektivní, určená skupině lidí. Přesto bych se chtěla krátce zmínit i o osobních rituálech, které provází náš život. Přestože neodpovídají úplně uvedeným definicím a nevykazují všechny znaky rituálu, jsou pro každého člověka velmi důležité. Robert Fulghum je ve své knize *Od začátku do konce* označuje jako osobní zvyky. „Neustále opakované vzorce chování utvářejí každý náš den, týden, rok, celý život. Nejběžnějším vzorcům chování říkáme mimo jiné „osobní

zvyky“. Já ovšem takovým zvykům říkám „posvátné“, protože dávají řád našemu žití. Řád nám poskytuje pocit bezpečí. A pocit bezpečí je základem veškerého smyslu.“ (Fulghum, 1995, s. 24)

Některé osobní zvyky totiž ani za rituály nepovažujeme, prostě je žijeme. Až ve chvíli, kdy nemáme možnost svůj rituál uplatnit, si uvědomíme jeho důležitost a význam. Kromě osobních zvyků Robert Fulghum (1995, s. 24) popisuje ještě jednu specifickou kategorii – rituální životní chvíle. Označuje tak proměny – ze dne na den, z roku na rok, z jedné etapy bytí do další. Pokud na takovou proměnu vědomě přistoupíme, stvrzujeme ji „obřadem zasvěcení“. Význam té chvíle, zvláště pokud šlo o záležitost osobní, si mnohdy člověk uvědomí až s odstupem času, díky rituálu vzpomínání.

1.4 Rituály v rodině

Z jakého důvodu jsou důležité rituály v životě rodiny? Kde se berou? Jak vzniká rodinný rituál? Rodina, přestože je tvořena několika různými jedinci, je samostatný a jedinečný organismus, který potřebuje jistotu, pocit bezpečí, sounáležitosti a spojení nejen s minulostí, ale také výhled do budoucna. Velmi výstižně uvádí Kunze a Salamander (2011, s. 10), že v každé rodině vznikají, často neplánovaně, určité rituály, které mohou mít podobu různých veselých her nebo činností, které probíhají stále stejně. Tím dodávají pocit jistoty a sounáležitosti.

Každý z nás jistě má své rodinné rituály – uspávání dětí, průběh nedělního odpoledne, ustálené průpovídky, kterými odpovídá členům rodiny na konkrétní otázku, nebo používání dětských „hlášek“ apod. Tyto rituály mají velmi specifický znak, který souvisí i s osobními rituály. Pro neznalé a nezasvěcené, mohou být naše osobní nebo rodinné rituály nepochopitelné, nedůležité, nesmyslné a někdy i hloupé nebo směšné. Jejich síla však spočívá právě v jedinečnosti a odrážení sounáležitosti a určité intimity konkrétní rodiny.

Rituály se tak stávají důležitou výbavou a základem při založení nové rodiny. Každý jedinec si nese do dospělosti i rituály prožívané v průběhu dětství a dospívání. V okamžiku osamostatnění se, budování partnerství nebo vstupu do manželství, představují rituály z dětství pevný základ a ostrov jistoty a řádu v náročném životním období. Dochází tak k symbolickému propojení generací, ale i potřebnému vývoji, kdy je třeba tradiční rodinné rituály přizpůsobit jiným podmínkám a potřebám nové rodiny.

„Rituály přispívají k tomu, aby rodina našla svoji vnitřní jednotu, tedy to, co ji jako společenství činí tak jedinečnou. Pro děti je tedy obzvlášť důležité, aby se v jejich rodině pěstovaly rituály, z nichž mohou čerpat sílu a jistotu, ale také nemalý díl vlastní identity.“

Úkolem rituálů v rodině by podle Kafmannové – Huberové mělo být

- 1) „uspořádání průběhu dne
- 2) upevňování rodinných vztahů
- 3) poskytování bezpečí
- 4) vytvoření prostoru pro volný čas a vlastní kreativitu
- 5) překonávání strachu“ (1998, s. 71)

1.5 Rizika rituálů

Rituály jsou většinou spojovány s pozitivními účinky na lidskou psychiku, zprostředkováním pocitu jistoty a bezpečí. Přesto je třeba upozornit na situace, kdy uplatnění rituálů může představovat určitá rizika. Rituály sloužící k manipulaci zúčastněných, potlačování samostatnosti, tresty nabývající rituálního charakteru, rituály zastrahující, nutkavé rituální jednání jako projev duševní poruchy – situace, kdy rituály škodí. Jak je uvedeno výše, právě typické znaky, jako je pravidelnost opakování a dlouhodobá neměnnost formy, jsou zároveň i největšími rizikovými faktory rituálů. „Je obzvlášť důležité, abyste stále znovu přezkoumávali smysl a funkci rituálů a abyste si kladli otázku, zda ještě odpovídají aktuálním potřebám všech zúčastněných. Pouze rituály, které se opětovně přizpůsobují novým požadavkům – které jsou tedy flexibilní a schopné ustát kritické přezkušování – mohou být našimi každodenními pomocníky, skutečně obohacujícími a zkrášlujícími náš život.“ (Kunze, Salamander, 2011, s. 12)

K rizikům rituálů uplatňovaných v MŠ se vyjadřuje také Eva Svobodová (2010b, s. 94), která uvádí, že rizikem může být nejen přílišné množství rituálů způsobující přeorganizovanost dne, ale i rituály zcela chybějící. Výsledkem je zmatečnost. Další rizika představují podbízivost a formálnost, neupřímnost a také nevalná literární kvalita textů.

2 RITUÁLY V MŠ

2.1 Předškolní dítě (vývojová charakteristika)

S ohledem na zaměření bakalářské práce a její téma, Rituály v MŠ, je nezbytné nejdříve stručně charakterizovat a popsat některá vývojová specifika dětí předškolního věku z důvodu porozumění využití rituálů v praxi mateřské školy pro jejich pozitivní vliv na psychiku předškolního dítěte.

Předškolní období, chápané jako věk mezi třetím a šestým rokem dítěte, je podle Mertina a Gillernové (2003, s. 11), jedno z nejzajímavějších vývojových období člověka, kdy je dítě aktivní tělesně i duševně, projevuje velký zájem o okolní jevy. Toto období je označováno jako období hry, protože aktivita dítěte se projevuje právě při herních činnostech. Je také charakteristické změnami v různých oblastech vývoje, ať už biologického nebo psychosociálního.

2.1.1 Emoční a volní vývoj

Ve vývoji předškolního dítěte jsou typické změny v emoční oblasti. Mertin a Gillernová (2003, s. 16) uvádějí intenzivní, prožívání, které je ale zároveň poměrně krátkodobé a proměnlivé. Charakteristické je i pozitivní naladění dětí. Obdobně hodnotí emoční prožívání předškolních dětí i Marie Vágnerová (2012, s. 218). Zároveň uvádí i stabilnější a vyrovnanější projevy předškolních dětí. Dítě v tomto věku je již schopné částečně ovládat své pocity. Z toho důvodu nebývají tak časté projevy zlosti nebo vzteku. Naopak může sílit prožívání strachu v souvislosti s bohatou dětskou fantazií a představivostí. Předškolní děti také začínají uplatňovat specifický smysl pro humor v komunikaci se svými vrstevníky. Vágnerová (2012, s. 219-223) dále upozorňuje na rozvoj emoční inteligence, která umožní dítěti lépe chápat pocity své vlastní i pocity ostatních lidí. V předškolním věku již dítě hodnotí a více kontroluje své chování. Rozvíjí se u něj i vztahové emoce jako jsou sympatie, láska, soucit nebo pocity sounáležitosti.

Předškolní dítě má silnou potřebu stability, jistoty, zázemí, trvalosti, bezpečí. Pocit stabilního zázemí dává dítěti energii, chuť a zájem zkoumat, experimentovat a také se odpoutávat od této jistoty. Dalšími významnými potřebami tohoto období je „potřeba citového vztahu, potřeba sociálního kontaktu, společenského uznání emancipace, identity, seberealizace“. (Mertin, Gillernová, 2003, s. 15) S ohledem na výše uvedenou aktivitu a činorodost je možné předškolní dítě nejnáze motivovat novými podněty v rámci herních

činností a také nabídkou činností ve skupině vrstevníků, které dítě dobře zná a má s nimi přátelské vztahy. Je vhodné využít přirozenou dětskou zvědavost a zvědavost. Také Koťátková (2008, s. 62) upozorňuje na fakt, že přibližně ve věku tří let se dítě zklidňuje, je vyrovnané, iniciativní a má zájem o kontakt s vrstevníky. Dále uvádí, že na konci tohoto období (kolem 6. roku) projevuje dítě chuť se učit, je schopné přijmout a respektovat pravidla, seznamuje se s psanou formou řeči a zařazuje se do skupiny vrstevníků.

Mertin a Gillernová (2003, s. 15) zmiňují fakt, že vůle dítěte je v tomto období ale značně kolísavá a cíle dítěte jsou často vázány na uspokojení nějaké potřeby. Pro dítě je proto někdy nezbytná podpora a povzbuzení dospělého, aby dokončilo činnost či úkol. Někdy může být vůle pozitivně stimulována kolektivní činností, kdy se děti ve skupině dokáží určité činnosti věnovat vytrvale a dlouhodobě. Společnou činnost rozvíjí nebo se k ní s odstupem času vrátí. Mimoděk se tak učí spolupráci, kooperaci, zdokonalují se v komunikaci a v řešení problémů.

Pokud je předškolní dítě zdravé, dokáže již zvládat přechodné nároky i krátkodobý stres. Naopak jsou pro něj frustrující situace, kdy je omezováno ve své aktivitě nebo nemá-li dostatek kvalitního kontaktu s vrstevníky, případně s dospělými, a to včetně členů rodiny. Pro psychiku předškolního dítěte je také obtížné vyrovnat se s dlouhodobým neuspokojováním jeho potřeb.

2.1.2 Socializace

Z hlediska socializace předškolního dítěte jsou významné sociální vztahy, které dítě navazuje, buduje a rozvíjí nejen v rámci rodiny, ale právě ve skupině vrstevníků. Mertin a Gillernová (2003, s. 15) považují za nejvýznamnější změny ve třech oblastech. Jedná se o sociální reaktivitu, sociální kontrolu a osvojování sociálních rolí.

Okruh lidí, se kterými se předškolní dítě setkává, se významně rozšiřuje. Dítě se dostává do častějšího kontaktu s vrstevníky, ať už v mateřské škole nebo mimo ni, kde si přirozeně procvičuje sociální aktivity a zdokonaluje se v nich. V této souvislosti upozorňuje Vágnerová (2012, s. 224) na rozvoj komunikačních dovedností, spolupráce, sdílení a zařazení se do jiných sociálních skupin (rodina, vrstevníci, mateřská škola), které jsou odlišné vnitřní strukturou a postavením dítěte ve skupině.

Mertin a Gillernová (2003, s. 15) uvádí, že se vývoj sociálních kontrol projevuje tak, že dítě je schopné přijmout normy společensky žádoucího chování. Tento vývoj je však individuální. Záleží na rodinném prostředí, výchově a nastavených pravidlech. V této oblasti

se mohou objevit velmi zásadní rozdíly pramenící právě z podmínek a úrovně rodinného zázemí, prostředí sociální skupiny a uznávaného systému hodnot. Vágnerová (2012, s. 237-239) popisuje rodiče dítěte jako garanty dodržování určitých norem. Dítě vzorce chování přejímá snáze od nejbližších osob a automaticky je považuje za správné. Jestliže chybí dítěti vhodný vzor, nebo dítě není vedeno k dodržování žádoucího chování, tyto normy si neosvojí. To může mít následně nepříznivý dopad na začlenění dítěte do kolektivu.

Poslední důležitou oblastí v procesu socializace předškolního dítěte je, dle Mertina a Gillnerové (2003, s. 15), osvojování sociálních rolí. Dítě se už od narození zařazuje do společnosti rodiny. Zpočátku jako pozorovatel poznává chování náležející určitým rolím v rámci rodiny. Postupně si osvojuje některé role, právě ve vztahu k rodině a jejím dalším členům. Ve skupině vrstevníků pak objevuje i další role, kterých se, více či méně úspěšně, pokouší zhostit. Není už jen chlapcem či dívkou, dítětem, vnoučetem, sourozencem, stává se spolužákem, kamarádem, partnerem i žákem. Takové prostředí mu umožňuje srovnávání a korigování již osvojených způsobů rolového chování. Vstupuje do nových vztahů a osvojuje si další vzorce chování.

2.2 Nástup dítěte do MŠ

Každým rokem se opakuje v mateřských školách stejná situace. V září, společně s rodiči a někdy i se sourozenci či prarodiči, přicházejí nové děti různého věku, aby se staly žáky mateřské školy. Některé děti se velice těší, jiné méně a některé se i trošku bojí. A nejen děti. Také rodiče mohou pociťovat nervozitu, jak jejich potomek zvládne tento důležitý životní krok.

Přechod dítěte z prostředí rodiny do MŠ „ je pro dítě velmi významným posunem z již zažitě skupiny méně komplikovaného typu do složitější sociální skupiny s novými požadavky“ (Kořátková, 2008, s. 62). Tato změna v životě má iniciační význam. „Iniciační krok chápeme pro toto období dětství jako přijetí do nového společenství a překonání překážek s tím spojených“ (Kořátková, 2008, s. 62). Je zřejmé, že se jedná o „rituální životní chvíli“ popisovanou R. Fulghumem. Nástup do MŠ je zásadním životním mezníkem, kdy dítě vstupuje do nové životní fáze, ve které by mělo být rodinou podporováno, oceňováno.

Je v zájmu všech zúčastněných stran, aby fáze adaptace byla nejen pro dítě, ale i pro rodiče co nejrychlejší a dítě se brzy zapojilo do nového kolektivu a stalo se jeho nedílnou součástí. A nejen to. Dítě by se v prostředí mateřské školy mělo cítit šťastné, spokojené a

oceňované. Bezproblémový nástup dítěte do MŠ mohou podpořit mateřské školy, učitelky a samozřejmě také rodiče dětí.

2.2.1 Role mateřské školy

Mnohé mateřské školy v současné době nabízejí rodičům a jejich dětem před nástupem do MŠ celou řadu možností, jak se seznámit s prostředím, programem a režimem dne v konkrétní mateřské škole. Mateřské školy pořádají nejen Dny otevřených dveří, ale rodiče mají možnost i individuální návštěvy. Běžnou praxí se stává, že školky prezentují svou činnost na vlastních webových stránkách, či prostřednictvím sociálních sítí. Rodiče také mají možnost seznámit se se Školním vzdělávacím programem, podle kterého daná mateřská škola pracuje.

2.2.2 Role rodičů

Zdravý vstup dítěte do mateřské školy mohou ovlivnit především rodiče. Pokud rodiče dítě včas a důsledně připravují na vstup do mateřské školy, mohou celý proces této životní změny a související adaptace svému potomkovi výrazně ulehčit. Na tomto názoru se shodují Havlínová i Kořátková. Havlínová (2000, s. 76-77) doporučuje, aby rodiče využívali možnosti nabízené školkou (návštěvy v MŠ, seznámení s režimem dne a stravovacími zvyklostmi, domluva o sladění domácího a školního režimu, možnost zůstat s dítětem určitou dobu). Kořátková (2008) nabízí dokonce desatero, kterým rodiče mohou připravit dítě na vstup do MŠ. Doporučuje zapojování dětí mezi vrstevníky, návštěvy v MŠ, přivykání dětí na péči dalších osob a pobyt v novém prostředí, zaměření na sebeobsluhu dětí, stanovení časového rozvrhu, vyvarovat se negativních nebo přehnaně pochvalných hodnocení školky. Mimo to uvádí vhodné zavedení domácích rituálů před vstupem do MŠ.

Nabízí každodenní vymezení volné chvíle na společnou hru, povídání nad knížkou nebo časopisem, dodržování každodenního rituálu čtení pohádky nebo zpívání písniček před spaním a dalším vhodným rituálem se může stát každodenní popovídání si s dítětem. Rodiče by se měli naučit děti chválit a oceňovat jeho úspěchy, ale také je umět povzbudit a podpořit pokud je třeba. Pokud takové rituály v rodině zatím nefungují, je vhodné je zavést před nástupem do MŠ. Každodenní opakování a těšení se na společně strávený čas bude pozitivně působit nejen na dítě, ale i ostatní členy rodiny.

2.2.3 Role učitelky

Také vhodný přístup učitelky a její osobnost mohou mít pozitivní vliv na průběh adaptace dítěte. Děti si potřebují vytvořit vztahy, které navozují pocity jistoty a bezpečí.

Podle Kořátkové (2008) je osobnost učitelky a její přístup důležitý pro všechny děti procházející adaptačním obdobím. Podle Kaufmannové-Huberové (1998, s. 33) má učitelka velmi speciální postavení v životě dítěte a může se stát jednou z nejmilovanějších osob.

Vstup dítěte do mateřské školy, první opatrný krůček do samostatného života, je důležitou událostí, kterou ovlivňují mnohé faktory. Je tedy jasnou prioritou, aby rodiče i školka spojili svá úsilí za jediným cílem, umožnit dítěti rychlou a klidnou adaptaci, na jejímž konci bude vyrovnané spokojené dítě, které se do „své“ školky opravdu těší.

2.3 Organizace dne v MŠ

„Organizační formy dne v mateřské škole by se měly co nejvíce přibližovat životu dítěte doma, v rodině, a současně vytvářet podmínky k jeho optimálnímu rozvoji. Profesionální vedení dítěte ve skupině vrstevníků zaštitěné komplexním materiálním zabezpečením včetně stravování, umožňuje propojovat institucionálního vzdělávání s rodinným prostředím. Vzdělávání předškolního dítěte neleží pouze v řízených činnostech, ale ve všem, co se v mateřské škole děje.“ (Svobodová, 2010b, s. 87)

Organizace dne uplatňovaná v mateřské škole je odlišná od organizace v jiných druhích škol. Velký důraz je kladen na integraci a propojenost všech činností probíhajících v MŠ. Jedná se o volnou hru, řízené činnosti, stravování, odpočinek, hygienu, pobyt venku, cvičení a další aktivity jako jsou zájmové kroužky nebo nepravidelné činnosti. Všechny uvedené formy vzdělávání mají svá pro a proti, nejen pozitiva, ale i určitá rizika. Pedagog v mateřské škole by si měl být vědom této skutečnosti a při své práci se snažit maximálně využít přínosy činností a rizika omezit, případně jim předcházet. Součástí organizace dne (či vzdělávání) v MŠ jsou, podle Evy Svobodové (2010b, s. 93), také rituály. Jedná se o činnosti, které dětem pomáhají orientovat se v čase, v režimu dne, prostřednictvím dodržování řádu a pravidel navozují pocit jistoty a bezpečí. Tím, že rituály probíhají ve skupině dětí, upevňují pocit sounáležitosti a zařazení do skupiny. Jejich význam lze spatřovat i ve vytvoření nenásilného přechodu mezi jednotlivými činnostmi.

2.4 Rituály v průběhu dne

Prvním okamžikem, kdy je možné použít rituál ve prospěch dítěte, je příchod do mateřské školy. Některé děti špatně nesou okamžiky, kdy se mají rozloučit s členy rodiny. Ale i rodiče někdy tuto situaci obtížně zvládají. Na konkrétním případu uvádí Gertrud Kaufmannová-Huberová (1998, s. 39) jak zavedení rituálu pomohlo ve chvíli loučení matce

a jejímu synovi. Vzájemně si vyměnili předměty, které jim patřily, a které až do okamžiku opětovného setkání symbolizovaly osobnost toho druhého.

Učitelky v mateřské škole jsou často svědky drobných obřadů, které doprovázejí loučení dítěte s matkou. Jedná se o rituály, které mohou vzniknout zcela spontánně, vychází ze zvyklostí v rodině nebo mohou být i předem domluvené. Jejich hlavním cílem je pomoci dítěti v postupném odpoutávání od nejbližších kontaktních osob, v nacházení kontaktních osob nových a ve zvládnutí přechodu z jednoho sociálního prostředí do druhého.

Pobyt dítěte v mateřské škole nabízí celou řadu příležitostí, kdy může učitelka použít rituály pro jejich pozitivní vliv na atmosféru ve třídě, zklidnění dětí nebo podporu pocitu sounáležitosti dětské skupiny. Uspořádání činností vychází z režimu dne, se kterým se lze běžně v MŠ setkat. Jednotlivé činnosti výstižně charakterizuje Eva Svobodová (2010b, s. 87 – 94).

2.4.1 Řízená činnost

Plánované a učitelem záměrně připravené činnosti směřující k určitému vzdělávacímu cíli označujeme jako řízenou činnost. Mohou probíhat v různých prostředích (třída, herna, školní zahrada, příroda) a uplatňují se při nich různé formy vzdělávání (skupinová, frontální).

Přínosem řízených činností je zprostředkování poznávání světa pod profesionálním vedením a vytvoření prostoru pro „získávání nových vědomostí, dovedností, návyků a názorů, a to vše v duchu demokratickém, prosociálním a humánním.“ (Svobodová, 2010b, s. 89) Dětem jsou nabízeny různorodé činnosti tvořící smysluplný a tematicky propojený celek. Činnosti by měly vycházet ze zájmů a zkušeností dětí a také je dále rozvíjet a obohacovat.

Řízené činnosti nabízí mnohé možnosti pro zařazení či uplatnění některých rituálů. Běžnou praxí v mateřských školách, jak také zmiňuje Svobodová, je zahájení řízené činnosti říkankou, básničkou nebo písničkou.

2.4.2 Stravování

Společné stravování v prostředí školky je přirozenou cestou k získávání praktických dovedností, k upevňování pravidel slušného chování, k získávání návyků ohledně zdravého životního stylu i k sociálnímu učení. Problematicky někdy působí odpovědnost učitelek za množství a kvalitu jídla, které děti sní.

Jednoznačným přínosem společného stravování v MŠ je vyváženost a kvalita připravovaných pokrmů, které splňují vysoké nároky ohledně pestrosti a skladby jídelníčku. Hromadné stravování nabízí dětem dostatek příležitostí k nácviku sebeobsluhy i pomoci ostatním dětem. Zároveň umožňuje dítěti vyzkoušet potraviny či pokrmy pro něj zatím neznámé.

Při stravování jsou běžné rituály, které směřují děti ke zklidnění při jídle a vytvoření příjemné atmosféry během jídla. Většinou mají formu básničky s přáním dobré chuti, říkadla nebo popěvku. Součástí rituálu může být i příprava ke stolování, prostírání a příprava jídelny, pomoc při servírování atd.

2.4.3 Odpočinek

Čas po obědě vyhrazený k tomu, aby děti po dopoledních činnostech nabraly nové síly, relaxovaly a odpočinuly si. V mateřské škole je organizován jako „spaní“ po obědě. Menší děti mají potřebu spánku větší, ale starší děti nepotřebují spát příliš dlouho nebo vůbec neusnou. V takovém případě je vhodné, aby se mohly věnovat klidovým činnostem, individuální práci.

Doba odpočinku je vhodným okamžikem pro uplatnění rituálů jako je čtení pohádek a příběhů před spaním, poslech veršů nebo hudby, ale i přikrytí, pohlazení dítěte nebo zaspívání ukolébavky, které děti příjemně uvolní, zklidní, některé děti usnou, jiné mají příležitost zpracovat informace a utřídit si myšlenky po uplynulém dopoledni.

2.4.4 Hygiena

Hygiena není samostatnou činností, ale se všemi činnostmi v MŠ souvisí. Základní hygienické návyky by si dítě mělo přinášet již z domácího prostředí, ale je třeba stále je podporovat, upevňovat a zdokonalovat.

Vzhledem k tomu, že hygiena, jak je výše uvedeno, prolíná všemi činnostmi v MŠ a také zahrnuje mnoho různých úkonů, není možné pravidelné zařazování rituálů při každé takové příležitosti. V určitých situacích však může vhodně zvolený rituál pomoci ke zdokonalení a automatizaci prováděných úkonů (důkladné mytí rukou, čištění zubů).

2.4.5 Pobyt venku

Pobyt venku je příležitost pro volnou hru, sportovní aktivity, pozorování, zkoumání a experimenty na čerstvém vzduchu. Výhodou je, pokud mohou děti trávit čas na zahradě, je-li vybavena vhodnými a bezpečnými pomůckami, hračkami a dalšími artefakty

(prolézačkami, pískovištěm...) nebo v přírodě, kde je důležité stanovení a dodržování pravidel bezpečnosti.

Hlavním přínosem pobytu na čerstvém vzduchu je mnohostranné a bezpečné pohybové vyžití. Tyto aktivity také umožňují dětem pozorovat (zvířata, lidi, dopravu, životní prostředí) a zažívat nejrůznější jevy, procesy a změny na vlastní oči a na vlastní kůži (změny v přírodě související s časem i ročním obdobím, počasí). Pobytem venku v přírodě si děti ke svému okolí vytvářejí vztah, a učí se jej chránit.

Rituály při pobytu venku jsou výzvou pro tvořivost a fantazii učitelek, protože se nemusí týkat pouze zahájení a ukončení pobytu na zahradě, ale existují i další příležitosti, kdy je možné rituály použít.

2.4.6 Oslavy

Oslavy svátků a narozenin dětí nejsou chápány jako organizační forma dne, ale jsou zpravidla běžnou součástí dne v MŠ. Každá třída má svůj rituál, který takové oslavy provází. Přínosem oslavy může být společně prožitý slavnostní okamžik, přirozený způsob, jak děti naučit vhodnému chování a použití již tradičních rituálů (blahopřání, potřesení rukou, věnování zvláštní pozornosti oslavenci).

Rituály spojené s oslavami mohou mít mnoho podob. Tradiční jsou zejména zpívání blahopřání, gratulace od všech kamarádů, výroba přáníčka, taneček nebo hra na přání oslavence. Součástí oslavy může být i malé pohoštění – sladké pečivo, dort nebo bonbony.

2.5 Význam rituálu pro dítě

Situace, kdy lze rituálem obohatit život v MŠ, jsou uvedeny v předchozí kapitole, ale publikace zaměřené konkrétně na rituály, jejich vliv a význam pro dítě v prostředí MŠ, na českém trhu chybí. Přesto jsou rituály v prostředí mateřských škol využívány a pozitivně vnímány pro svůj vliv na celkovou atmosféru třídy nebo jako prostředek pro vznik a upevnění prosociálních vztahů, jak také uvádí Svobodová (2010b, s. 93).

Rituály jsou nenásilným prostředkem, který usnadňuje dětem orientaci v režimu dne a dávají jim pocit bezpečí a jistoty, čímž naplňují jejich základní potřeby uvedené v kapitole věnované emočnímu a volnému vývoji dítěte. Umožňují příjemné naladění a dávají možnost zapojení i dětem, které jsou méně aktivní nebo stydlivé. V tomto směru usnadňují adaptaci nově přichozích dětí do MŠ. Z hlediska sociálního rituály pomáhají dětem v budování pocitu sounáležitosti, umožňují vznik prosociálních vztahů, upevňují pocit příslušnosti ke skupině.

Jsou také vhodným prostředkem pro připomenutí a upevňování pravidel. Je patrné, že rituály hrají pozitivní roli i ve výše zmiňovaném procesu socializace, kterým předškolní dítě prochází.

Vzhledem k tomu, že téma užívání rituálů v MŠ je zpracováno jen velmi okrajově, pokusím se v praktické části své bakalářské práce proniknout více do motivů použití rituálů, ale také zmapovat, při kterých činnostech a v jaké podobě jsou užívány nejčastěji.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 VÝZKUM

Podstatou praktické části bakalářské práce je provedení výzkumu a zpracování získaných informací a jejich vyhodnocení. Výzkum v této bakalářské práci je zaměřen na rituály užívané v praxi mateřských škol, jejich konkrétní podobu, motivy směřující k jejich využívání, a také jejich přínos.

Skutil (2011, s. 19) uvádí Průchovu charakteristiku pedagogického výzkumu jako vědeckou činnost zaměřenou na edukační realitu, jejímž účelem je popis, analýza a objasnění různých druhů edukační reality. Jedná se o organizovanou a institucionalizovanou činnost, která je praktická, je založena na určité teorii a má svou etiku. Existují různé druhy a funkce pedagogického výzkumu, při kterém se s ohledem na různorodost objektů edukační reality, uplatňují různé metody a přístupy.

Nejčastěji jsou v pedagogickém výzkumu uplatňovány dva základní přístupy. Jedná se o kvalitativní a kvantitativní výzkum. Každý z nich má svá specifika, ať se jedná o metody používané při výzkumu, cíle a závěry, které chceme objasnit, ale i vztah k teorii, postoj výzkumníka, počet zkoumaných osob nebo způsob zpracování získaných dat. Kromě těchto přístupů je ale také možné zvolit výzkum smíšený, který oba postupy a metody kombinuje, čímž lze minimalizovat jejich rizika či nedostatky. Skutil (2011, s. 76-77) uvádí, že jednou z forem smíšeného výzkumu je „triangulace“, kterou jsem zvolila pro realizaci vlastního výzkumu.

3.1 Metody a cíle výzkumu

Metodu chápeme jako cestu k určitému cíli, k jeho dosažení. V souvislosti s růzností cílů, existují také různé metody. Jako výzkumnou metodu chápeme systematický postup, kterým získáváme a zpracováváme data s cílem objasnit danou problematiku. (Skutil, 2011, s. 79)

Pro svůj výzkum jsem se rozhodla zkombinovat metodu dotazníku a metodu pozorování.

Cílem výzkumu v této bakalářské práci je prostřednictvím dotazníkového šetření zjistit u výzkumného vzorku využívání rituálů v praxi, ověřit, při kterých činnostech jsou rituály užívány nejčastěji a jaký vliv mají na děti v MŠ, ale i jaké důvody vedou respondentky k tomu, že rituály používají.

Cílem pozorování je praktické ověření užití rituálu v běžné praxi dvou tříd v různých mateřských školách a také zhodnocení, zda rituály splňují znaky a charakteristiky rituálu uvedené v teoretické části.

3.1.1 Dotazník

Jedná se o nejrozšířenější metodu sběru. Dotazník umožňuje nejen získání dat o respondentovi, ale může zachytit i jeho názory a postoje. (Skutil, 2011, s. 80)

Metodu dotazníku jsem zvolila za účelem zmapování situace a získání základních informací ohledně využití rituálů v mateřských školách a motivů, které vedou učitelky k jejich využívání. Dotazník byl sestaven jako „dotazník vlastní konstrukce“.

V první části jsem oslovila respondenty s vysvětlením svého záměru a žádostí o vyplnění dotazníku. Další část představuje vlastní soubor otázek. Dotazník je tvořen celkem 9 otázkami a identifikačním údajem. Obsahuje otázky uzavřené a otevřené. Uzavřené otázky slouží k získání základních informací o MŠ, kde respondent působí, otázky otevřené naopak poskytují možnost obsáhlejšího vyjádření a popis konkrétního jevu. Samotné vyplnění dotazníku by mělo trvat maximálně 20 min.

Dotazník byl zadán původně jako elektronický formulář vytvořený ve službě Formuláře Google a adresován pomocí elektronické pošty, ale vzhledem k tomu, že návratnost byla mizivá, další fází bylo osobní zadání.

Výsledky dotazníkového šetření jsou zpracovány statisticky, některé údaje jsou znázorněny graficky a doplněny komentářem.

Pro výběr výzkumného vzorku jsem zvolila metodu „dostupného (příležitostného) výběru“. Dotazník byl adresován kolegyním-studentkám kombinovaného studia a dále kolegyním spolupracovnicím z MŠ. První zadání pomocí elektronické pošty bylo směřováno 43 kolegyním-studentkám 3. ročníku kombinovaného studia Učitelství pro MŠ, dále 3 kolegyním-učitelkám z MŠ, kde pracují a 1 bývalé kolegyni. Prostřednictvím elektronické pošty odpovědělo 12 studentek, 2 současné kolegyně i 1 bývalá kolegyně. Při osobním zadání jsem znovu oslovila 10 kolegyní-studentek 3. ročníku, další 2 kolegyně-učitelky a požádala jsem o spolupráci také 10 studentek 1. ročníku Učitelství pro MŠ. Odpovědělo 10 studentek 3. ročníku i obě kolegyně-učitelky. Z oslovených studentek 1. ročníku odpověděly jen 3 studentky. Ostatní studentky 1. ročníku zatím nepracují v mateřské škole.

Tabulka 2 – Přehled zadaných a získaných dotazníků při dotazníkovém šetření; zdroj: vlastní

	El. zadání (opak.)		Osobní zadání		Celkem	
	Zadáno	Získáno	Zadáno	Získáno	Zadáno	Získáno
Studentky 3. ročníku	43	12	10	10	53	22
Studentky 1. ročníku	0	0	10	3	10	3
Kolegyně-učitelky	4	3	2	2	6	5
Celkem	47	15	22	15	69	30

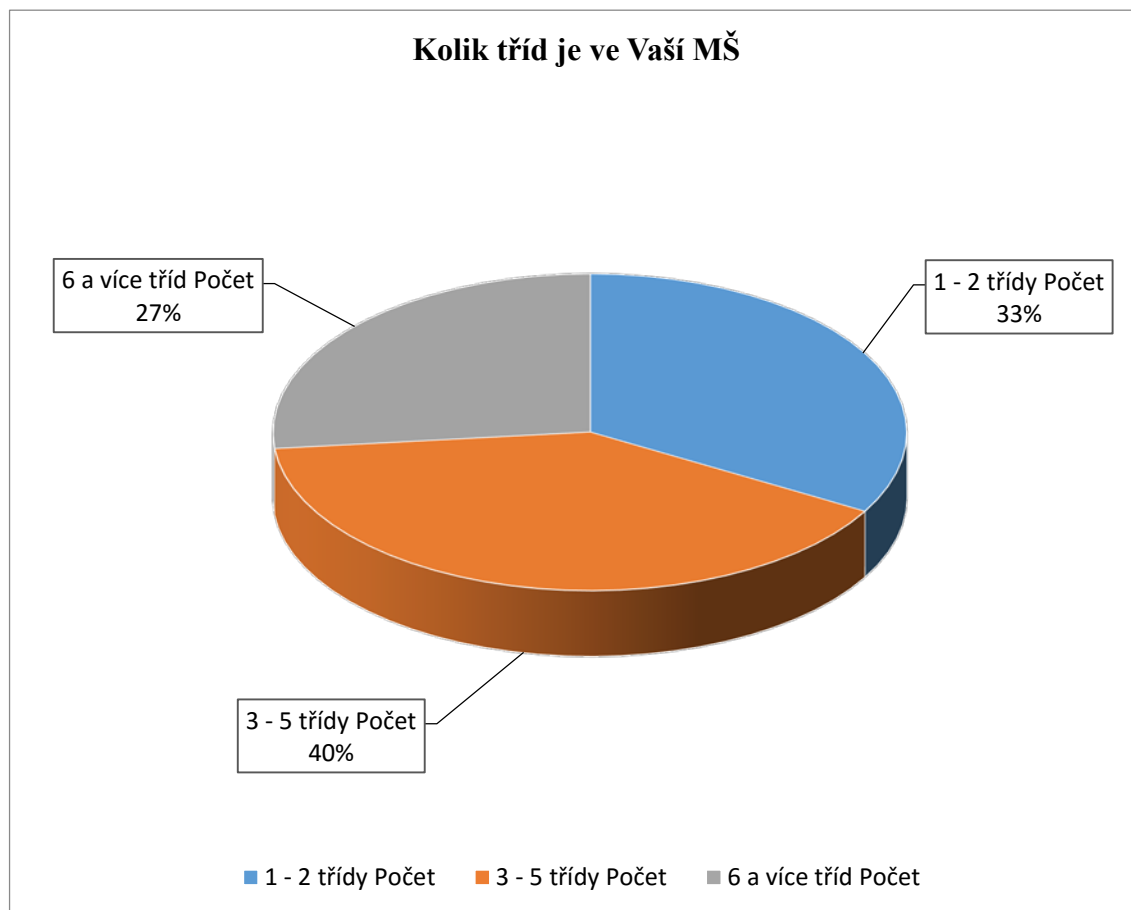
Výsledky dotazníkového šetření

Otázka č. 1 – Kolik tříd je ve vaší školce?

Na otázku odpovědělo 30 respondentů. V mateřské škole s jednou nebo dvěma třídami pracuje 10 respondentek. Dalších 12 respondentek pracuje v mateřských školách se třemi, čtyřmi nebo pěti třídami. Zbýlých 8 respondentek pracuje ve školkách, kde je šest a více tříd.

Tabulka 3 – Velikost školek, kde pracují respondentky dotazníku; zdroj: vlastní

Velikost MŠ	Počet respondentek
1-2 třídy	10
3-5 tříd	12
6 a více tříd	8
Celkem	30

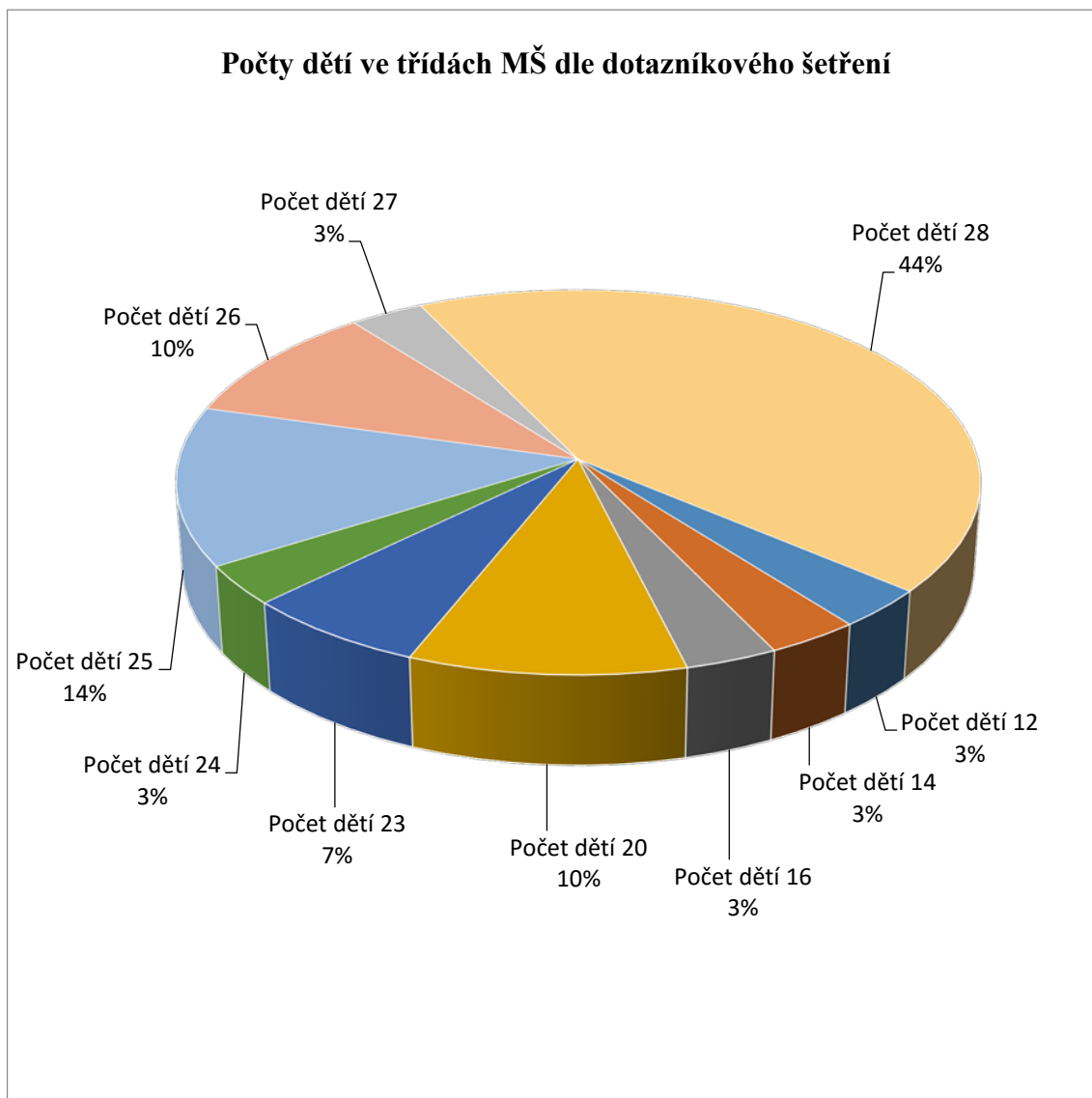
Graf 1 – Poměr velikosti mateřské školy (dle počtu tříd) a počtu respondentek; zdroj: vlastní

Otázka č. 2 – Kolik dětí je ve Vaší třídě?

Na otázku odpovědělo 30 respondentů (osa X). Minimální počet dětí je 12 v jednom případě, maximální počet 28 dětí uvedlo 13 respondentů.

Dále respondentky uvedly počet dětí 14 (1x), 16 (1x), 20 (3x), 23 (2x), 24 (1x), 25 (4x), 26 (3x), 27 (1x).

Z grafu je patrné, že většina respondentek pracuje ve třídách, kde je 20 a více dětí. Nadpoloviční většina pracuje ve třídě, kde je zapsáno minimálně 25 dětí.

Graf 2 – Počty dětí ve třídách MŠ dle dotazníkového šetření; zdroj: vlastní

Otázka č. 3 – Jsou třídy věkově heterogenní? Pokud ANO, uveďte věk dětí.

Na otázku č. 3 odpovědělo kladně 15 respondentek. Dále uváděly věk dětí v jejich třídě. Některé respondentky uvedly věkové rozpětí dětí pouze ve své třídě, některé uváděly věk dětí ve všech třídách mateřské školy, kde pracují. V jednom případě respondentka uvedla, že některé třídy jsou věkově heterogenní a některé věkově homogenní. Tento údaj je zaznamenán v obou tabulkách.

Tabulka 4 – Věk dětí v heterogenních třídách jednotlivých MŠ; zdroj: vlastní

Respondent	Počet tříd	Věk dítěte					
		2	3	4	5	6	7
1	1-2						
2	6+						
3	1-2						
4	1-2						
5	3-5						
6	1-2						
7	3-5						
8	3-5						
9	6+						
10	1-2						
11	3-5						
12	6+						
13	1-2						
14	3-5						
15	3-5						
16	3-5						
17	3-5						
18	3-5						
19	6+						
20	6+						
21	6+						
22	1-2						
23	1-2						
24	6+						
25	1-2						
26	1-2						
27	6+						
28	3-5						
29	3-5						
30	3-5						

Otázka č. 4 – Jsou třídy věkově homogenní? Pokud ANO, uveďte věk dětí.

Na otázku č. 4 kladně odpovědělo 16 respondentek. Také u této otázky uváděly věk dětí ve třídě. Stejně jako u otázky č. 3 některé odpovědi zahrnovaly všechny třídy dané mateřské školy, některé jen jednu konkrétní třídu. Nejednotnost odpovědí vyplývá z nepřesně formulované otázky v dotazníku.

Tabulka 5 - Věk dětí v homogenních třídách jednotlivých MŠ; zdroj: vlastní

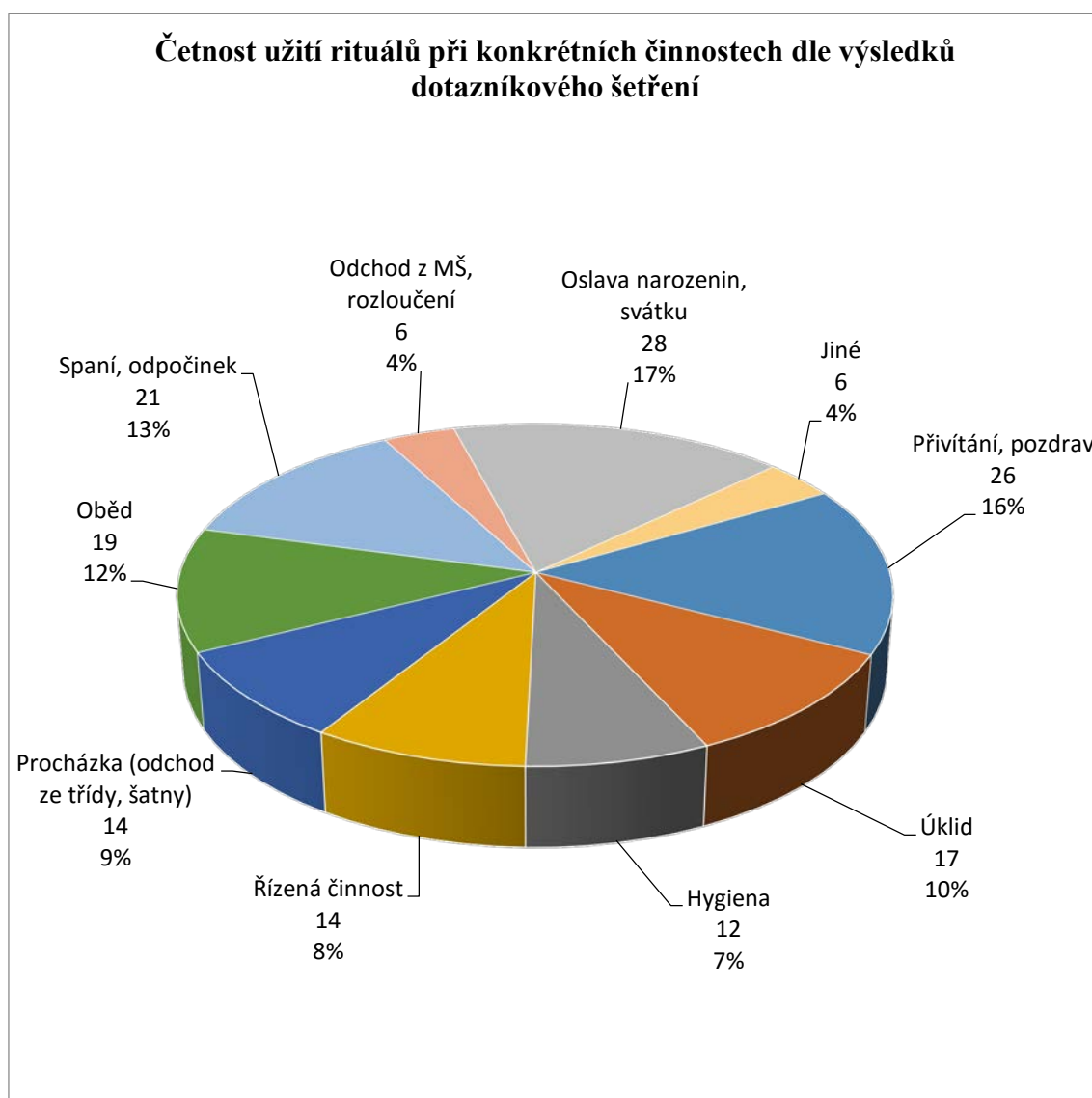
Respondent	Počet tříd	Věk dítěte					
		2	3	4	5	6	7
1	1-2						
2	6+						
3	1-2						
4	1-2						
5	3-5						
6	1-2						
7	3-5						
8	3-5						
9	6+						
10	1-2						
11	3-5						
12	6+	2x		2x		2x	
13	1-2						
14	3-5						
15	3-5						
16	3-5						
17	3-5						
18	3-5						
19	6+						
20	6+						
21	6+						
22	1-2						
23	1-2						
24	6+						
25	1-2						
26	1-2						
27	6+						
28	3-5						
29	3-5						
30	3-5						

Otázka č. 5 – Používáte rituály?

Na tuto otázku odpovědělo 100% respondentek odpovědí ANO. V následující otázce měly možnost vybrat z uvedené nabídky činnosti, při kterých rituály užívají, případně chybějící činnost doplnit.

Otázka č. 6 – Pokud ANO, při jakých činnostech?

Na otázku odpovědělo 30 respondentek. Otázka nabízela 10 možností. V devíti případech se jednalo o konkrétní činnost. Desátá dala prostor pro doplnění dalších činností.

Graf 3 – Četnost užití rituálů při konkrétních činnostech dle výsledků dotazníkového šetření; zdroj: vlastní

Tabulka 6 – Přehled využívání rituálů při konkrétních činnostech; zdroj: vlastní

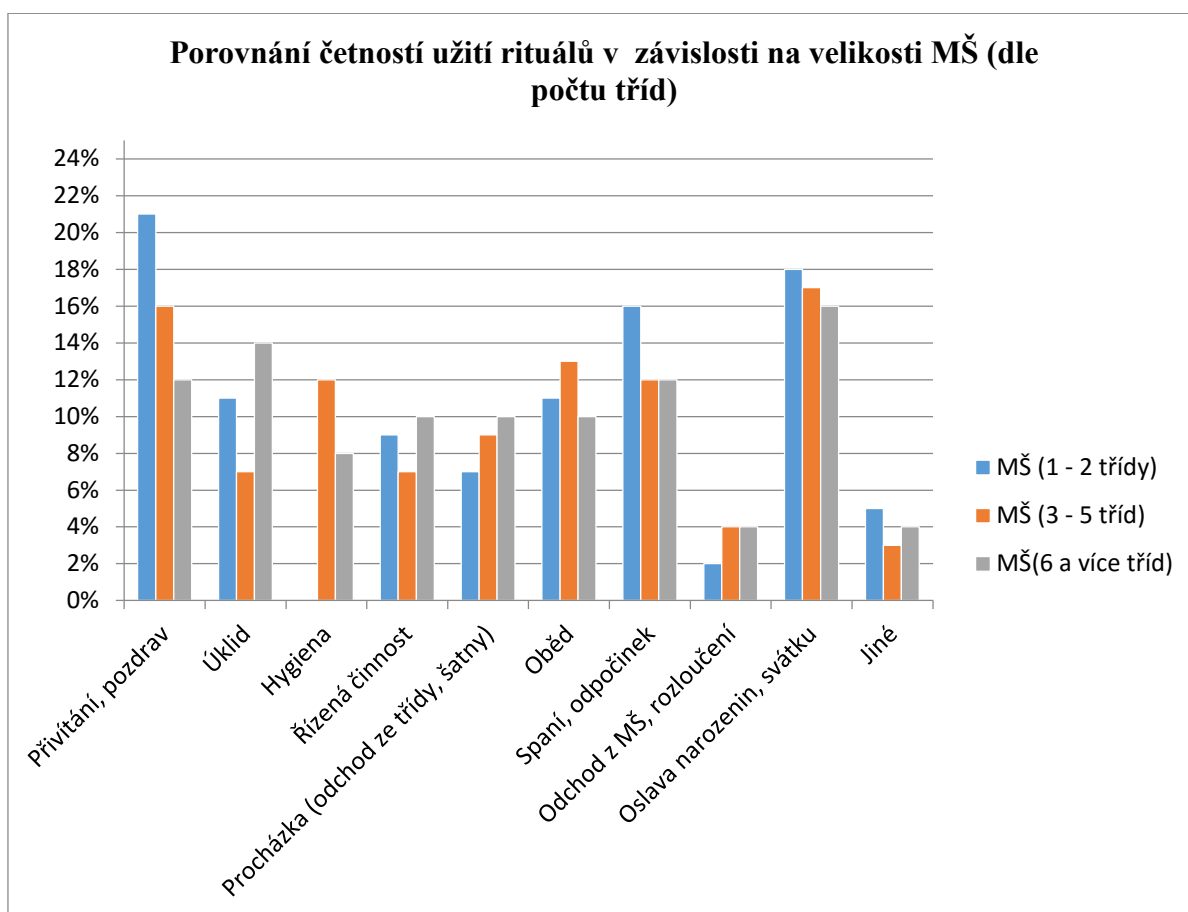
Respondent	přivítání, pozdrav	úklid	hygiena	řízená činnost	procházka (odchod ze třídy, šatny)	oběd	spaní, odpočinek	odchod z MŠ, rozloučení	oslava narozenin svátku	jiné
1	X					X	X			
2		X		X					X	před cvičením
3	X			X	X	X	X		X	
4	X	X				X	X		X	
5	X	X					X		X	
6	X	X			X	X			X	
7			X		X	X	X		X	
8	X		X	X	X	X	X		X	
9	X	X	X	X	X	X	X		X	
10	X			X			X		X	
11	X	X	X	X	X	X	X	X	X	akce s rodiči
12	X	X	X	X	X	X	X	X	X	chůze po elipse
13	X	X				X	X		X	centra aktivit
14	X	X		X	X				X	
15	X		X		X	X	X		X	
16	X	X			X	X	X	X	X	ranní kruh
17	X		X	X					X	
18	X	X				X	X		X	
19		X	X	X	X		X		X	
20	X						X		X	
21	X	X	X		X	X	X		X	
22	X								X	
23										při cvičení
24	X	X		X	X	X	X	X	X	
25	X	X		X			X		X	
26	X	X		X	X		X	X	X	
27	X	X				X			X	
28	X		X			X	X		X	
29	X		X			X			X	
30	X		X	X		X		X	X	

V tabulce je uveden přehled využití rituálů při jednotlivých činnostech a zároveň výčet činností, které pro uplatnění rituálů využívají jednotlivé respondenty.

Zaměříme-li se na četnost odpovědí pro jednotlivé činnosti v souvislosti s užitím rituálů, je zřejmé, že minimálně jsou využívány jiné činnosti. Respondentky uvedly ve dvou případech cvičení a jedenkrát byla uvedena akce s rodiči, chůze po elipse, centra aktivit a ranní kruh. Nejméně užívaným je rituál při rozloučení a odchodu z MŠ. Respondentky jej

vedly jen v šesti případech. Dvanáct respondentek užívá rituály při hygieně. Užití rituálu při řízených činnostech a při odchodu na vycházku bylo uvedeno u obou možností čtrnácti respondentkami. Sedmnáct respondentek uvedlo použití rituálu při úklidu, devatenáct při obědě a dvacet jedna při spaní. Velmi často se rituály používají při příchodu do MŠ (pozdrav, přivítání). Tuto možnost vybralo dvacet šest respondentek. Jednoznačně nejpoužívanější jsou dle výsledků dotazníkového šetření rituály spojené s oslavami svátků a narozenin. Respondentky je uvedly ve dvaceti osmi případech.

Z hlediska počtu činností, kdy jednotlivé respondentky užívají rituály, byla v jednom případě označena pouze jedna činnost a v jednom případě dvě činnosti. Dvě respondentky uvedly užití rituálu při třech činnostech. Nejčastěji respondentky uváděly využití rituálu při čtyřech (6x), pěti (7x) a šesti (5x) různých činnostech. Sedm činností ve své odpovědi označily tři respondentky, osm činností uvedly také tři. Všech deset možností označily dvě respondentky.

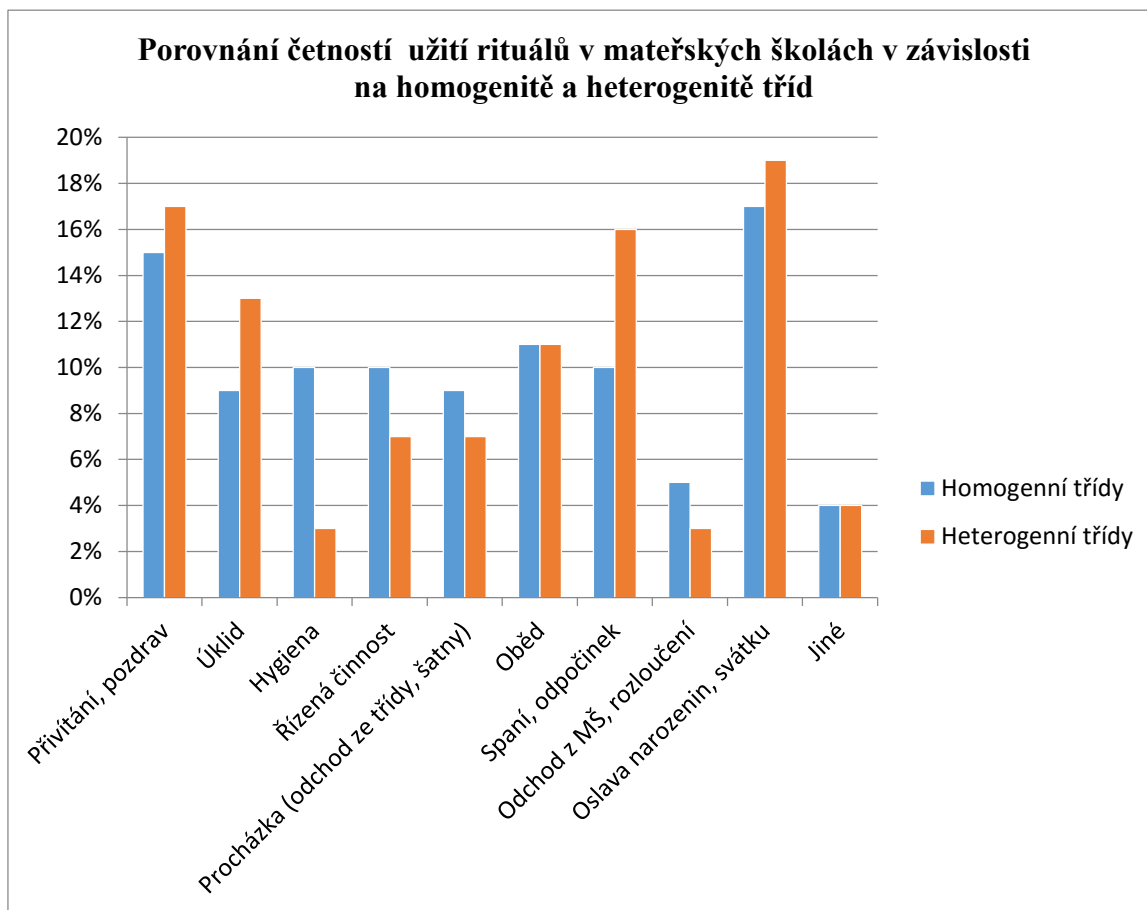
Graf 4 – Porovnání četností užití rituálů v mateřských školách v závislosti na velikosti MŠ (dle počtu tříd); zdroj: vlastní

Při porovnání relativních četností užití rituálů v různě velkých mateřských školách je patrné, že užití jednotlivých rituálů je poměrně vyrovnané. Jediným rituálem, kde chybí zastoupení všech velikostí MŠ, je rituál spojený s hygienou. Respondentky působící v mateřských školách s jednou nebo dvěma třídami tento rituál v dotazníku neuvedly. Důvodem nevyužití rituálu může být skutečnost, že hygiena není samostatnou činností v rámci organizace dne, jak je uvedeno i v teoretické části. Zavedení a dodržování takového rituálu může být obtížné. Další možností je také vliv věkového složení dětí v menších mateřských školách. Respondentky uvedly, že v těchto MŠ jsou třídy heterogenní, kdy rozdílný věk dětí může ovlivňovat uplatňování hygienických pravidel. Starší děti jsou samostatnější a základní návyky zvládnou bez pomoci nebo upozornění dospělého. U dětí mladších je třeba, aby učitelka s hygienickými pravidly a návyky více pomáhala. I v případě mateřských škol s třemi až pěti, a šesti a více třídami je zřejmý rozdíl ve využití rituálů ve vztahu k hygieně. MŠ se třemi až pěti třídami vykazují největší míru užití tohoto rituálu. Vzhledem k tomu, že většina respondentek (9 z 12) uvedla homogenní třídu, přikláním se k možnosti, že jednotné věkové složení třídy skutečně umožňuje snazší zavedení rituálu, protože stejná věková skupina má i obdobné potřeby a míru samostatnosti.

Rozdíl se dále projevil také v kategoriích Přivítání, pozdrav, Úklid, Spaní, odpočinek. V případě rituálu při příchodu do MŠ (Přivítání, pozdrav) může být rozdíl jen výsledkem různého pochopení daného rituálu. Někdo může chápat jako rituál i zcela běžný pozdrav, který je samozřejmostí v rámci pravidel slušného chování. Otázka takovou možnost nevyklučovala. Dále může být převaha užití tohoto rituálu opět ovlivněna i heterogenitou tříd malých MŠ, kdy může rituál pomoci menším dětem s přechodem do prostředí školky a s odpoutáním od rodičů.

Také rituál spojený s odpočinkem může být ovlivněn přítomností malých dětí ve věkově smíšených třídách a opět pomáhá dětem v náročnějším okamžiku, kdy v mateřské škole odpočívají, a rituály s odpočinkem spojené mají za úkol děti zklidnit a pozitivně naladit.

Rozdíl v užití rituálů při úklidu mohou být důsledkem různé organizace dne v konkrétních třídách respondentek a souviset i s dalšími činnostmi, jako je průběh dopolední svačiny nebo následná řízená činnost. Opět může být ovlivněna i věkem dětí v konkrétní třídě.

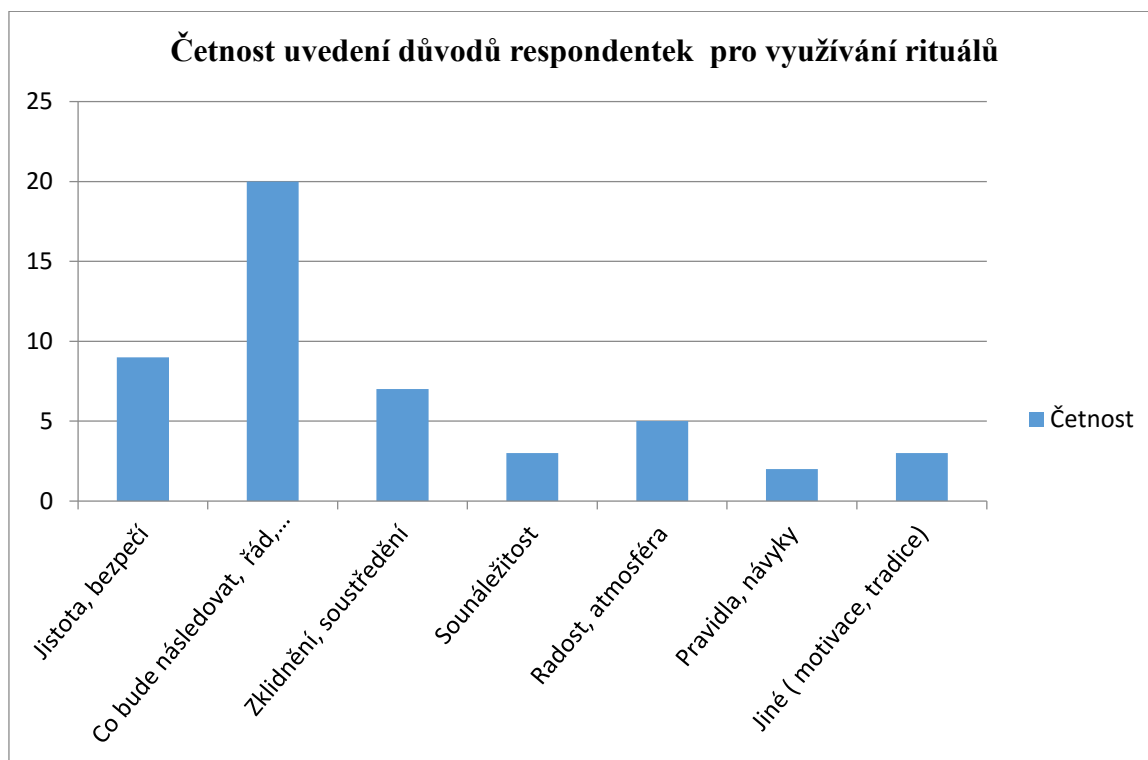
Graf 5 – Porovnání četností užití rituálů v mateřských školách v závislosti na homogenitě a heterogenitě tříd; zdroj: vlastní

Porovnání četností využití rituálů v mateřských školách s homogenními a heterogenními třídami je poměrně vyrovnané. Výraznější rozdíl se objevuje u rituálů využívaných při odpočinku nebo při hygieně. Rituály, které jsou uplatňovány při odpočinku, jsou častější v heterogenních třídách. Jak jsem již uvedla u předchozího grafu, právě věkové složení třídy může mít vliv na zařazení některých rituálů. Přítomnost nejmladších dětí může vést učitelky k uplatnění rituálů především pro posílení pocitu jistoty, bezpečí a řádu, pro zklidnění a uvolnění. Vliv věku dětí na zařazování rituálů jsem uváděla již v hodnocení užití rituálů v závislosti na počtu tříd v MŠ.

Podobně také rozdíl četnosti užití rituálů v souvislosti s hygienou vnímám jako důsledek rozdílné organizace dne ve věkově homogenních a heterogenních třídách. I tady považuji za hlavní důvod přítomnost různých věkových skupin ve třídě, pro které může být obtížné zavedení jednotného rituálu, který by vyhovoval všem dětem.

Otázka č. 7 - Z jakého důvodu využíváte rituály při své práci?

Na otázku odpovědělo všech 30 respondentek. Protože se jedná o otevřenou otázku, měly respondenty možnost vyjádřit své postoje a názory. Jednotlivé odpovědi jsem se pokusila rozdělit do kategorií podle souvislosti a v grafu zaznamenat četnost odpovědí jednotlivých respondentek.

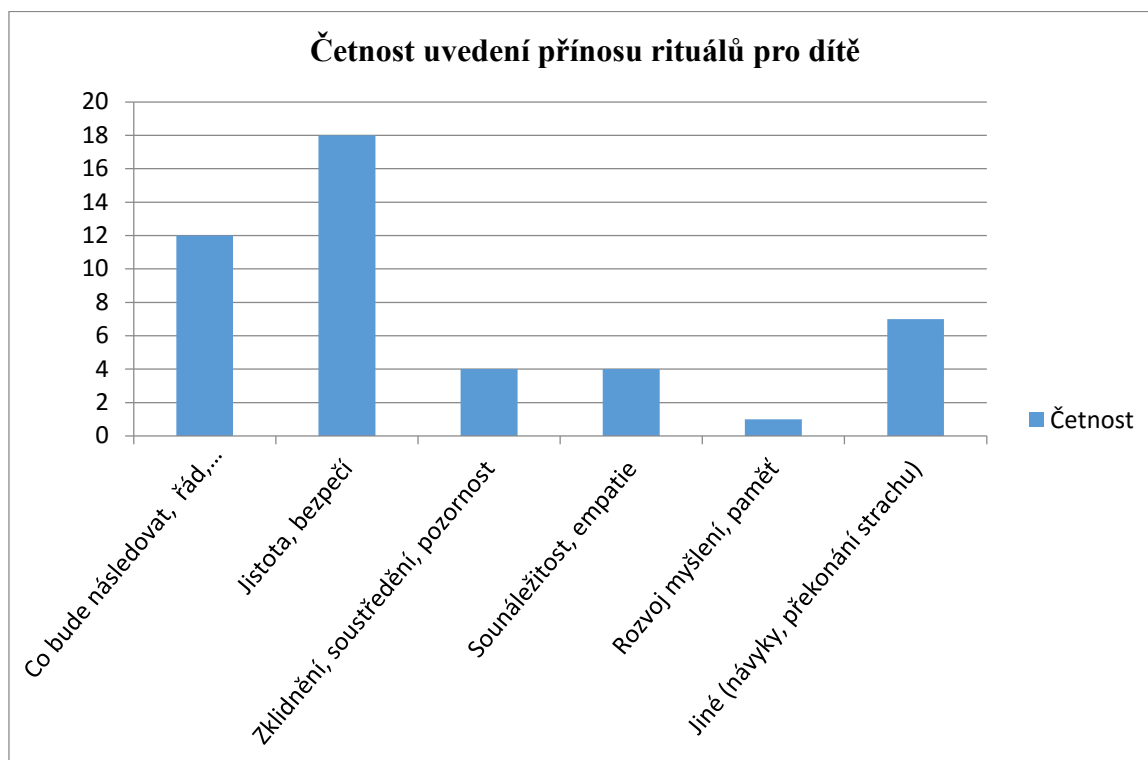
Graf 6 – Četnost uvedení důvodů respondentek pro využívání rituálů; zdroj: vlastní

Jednotlivé kategorie jsem se pokusila stanovit tak, aby odpovídaly potřebám předškolních dětí. Potřeba jistoty a bezpečí je uvedena jako jedna z nejdůležitějších potřeb předškolních dětí. Nejčastěji uvedeným důvodem pro užití rituálu při práci v mateřské škole byla skutečnost, že prostřednictvím rituálů dětí ví, co bude následovat. Orientace v čase a řád jsou jevy, které pomáhají učitelce v organizaci dne v MŠ. Zklidnění a soustředění je důležité pro vytrvání u činností a podporu vůle malých dětí, která je zatím značně kolísavá. Kategorie sounáležitosti souvisí se socializací dětí v MŠ, kterou respondenty pomocí rituálů podporují. Některé respondenty uvedly rituál jako prostředek k navození příjemné atmosféry a dobré nálady ve třídě. V rámci socializace je také třeba pomoci dětem s osvojením základních návyků a jejich upevněním.

Všechny odpovědi na otázku č. 7 jsou uvedeny v příloze č. 2

Otázka č. 8 - Jaký je, podle Vás, přínos rituálů pro dítě?

Také na tuto otázku odpověděly všechny respondentky. I v tomto případě se jedná o otázku otevřenou a pro grafické zpracování bylo třeba kategorizovat odpovědi.

Graf 7 – Četnost uvedení přínosu rituálů pro dítě; zdroj: vlastní

Respondentky nejčastěji vnímají jako hlavní přínos rituálu pro dítě pocit jistoty a bezpečí, což plně odpovídá potřebám předškolních dětí. Dalším pozitivem pro dítě je i to, že mu pravidelné zařazování rituálů pomáhá v orientaci v režimu dne. Kolektivní forma praktikování rituálů opět podporuje pocit sounáležitosti, učí děti empatii. Stejně jako je uvedeno u předešlého grafu, je přínosem pro dítě také zklidnění a soustředění během rituálu. Některé respondentky uvedly jako přínos rituálu pro dítě rozvoj myšlení a paměť. V jednotlivých případech uvedly respondentky i upevnění návyků nebo překonání strachu. Všechny odpovědi na otázku č. 8 jsou uvedeny v příloze č. 3

Otázka č. 9 - Popište stručně průběh rituálu, který nejčastěji využíváte ve své praxi (včetně básničky, říkadla, písň apod.) a zdůvodněte svoji volbu.

V poslední otázce měly respondenty popsat nejčastěji používaný rituál a také zdůvodnit svoji volbu. Ve většině případů uváděly rituály spojené s básničkou nebo písničkou. Některé rituály byly pouze popsány jako ustálený sled jednotlivých činností, v některých případech uvedly respondenty jako rituál využití určitého signálu k zahájení dohodnuté činnosti (např. úklid). Přestože měly respondenty uvést nejčastěji užívaný rituál, často jich popsaly několik. V mnoha případech také neuvedly, z jakého důvodu rituály zařazují. Ze získaných odpovědí vyplývá, že nejčastěji využívají respondenty rituál, kterým zahajují řízenou nebo jinou činnost. Dále pomocí rituálů děti vedou k upevnění pravidel, zrychlení úklidu a také ke zklidnění.

Konkrétní texty doprovázející rituály jsou uvedeny v příloze č. 4 jako malá ukázka oblíbených a skutečně užívaných rituálů. Rituály z dotazníkového šetření jsem ještě doplnila o rituály zaznamenané během pozorování. V několika případech se říkadla doprovázející rituál opakovala, jsou však uvedena pouze jednou.

3.1.2 Závěry dotazníkového šetření

Cílem dotazníkového šetření bylo zmapování využití rituálů v praxi mateřských škol. Vzhledem k tomu, že jsem nepracovala s reprezentativním vzorkem respondentů, nelze získané informace zevšeobecnit pro všechny mateřské školy. Přesto si myslím, že dotazníkové šetření naznačuje pozitivní trend, protože oslovené učitelky si uvědomují význam rituálů pro dítě, ale i skutečnost, že jejich využívání má pozitivní dopad také na jejich práci.

Ze zkoumaného vzorku však 100% respondentek uvedlo využívání rituálů ve své praxi. Zásadní rozdíly se neprojevíly v porovnání užití rituálů v různě velkých mateřských školách. Také vzájemné srovnání využití rituálů ve třídách homogenních a heterogenních neukázalo výraznější rozdíly. Tento výsledek však mohl být částečně ovlivněn i nepřesným zadáním otázky a chybějící definicí pojmů heterogenní a homogenní třída.

3.1.3 Pozorování

Metoda pozorování představuje nejpřirozenější diagnostickou metodu, která je málo nákladná, ale poměrně časově náročná.

Pozorování lze dělit podle různých kritérií (Skutil, 2011, s. 101):

- 1) **Přímé** – výzkumník sám pozoruje zkoumané jevy

- Nepřímé** – pozorování provádí další osoba, výzkumník pak zpracovává výsledky
- 2) **Zúčastněné** – výzkumník se stává přímo členem skupiny, která je pozorována, ale předmět výzkumu není ostatním znám
- Nezúčastněné** – výzkumník pozoruje daný jev zvenčí
- 3) **Skryté** – pozorované osoby nevědí, že jsou předmětem výzkumu
- Zjevné** – pozorované osoby, si jsou vědomy, že jsou předmětem výzkumu
- 4) **Krátkodobé** – pozorování probíhá v krátkém časovém úseku (vyučovací hodina, den)
- Dlouhodobé** – pozorování probíhá v dlouhém časovém úseku (i několik let)
- 5) **Strukturované** – pozorované jevy jsou zařazeny do předem stanovených kategorií
- Nestrukturované** – předmět pozorování není zařazen do předem stanovených kritérií
- 6) **Standardizované** – využití speciálních technik, omezujících vliv subjektivního vnímání
- Nestandardizované** – pozorování v rámci běžné reality

Pozorování pro potřeby této bakalářské práce bylo přímé, nezúčastněné, zjevné, krátkodobé, nestrukturované a nestandardizované. Osobně jsem navštívila dvě mateřské školy, kdy jsem pozorovala průběh běžného dne a zaměřila se především na užití rituálů při činnostech během dne.

Z metod používaných pro záznam pozorování jsem zvolila formu poznámek a zaznamenání průběhu dne v MŠ, doplněné fotodokumentací. Vlastní poznámky doplnily i komentáře učitelek.

Pro mateřskou školu A jsem získala souhlas rodičů s uveřejněním fotografií dětí v bakalářské práci. Výsledky pozorování v této MŠ jsou proto doplněny i fotografiemi.

Mateřská škola A

V mateřské škole je 5 tříd – 4 třídy pro 28 dětí, 1 třída pro 15 dětí.

Třídy jsou věkově homogenní.

Provoz školky je od 6.30 hod do 16.00 hod.

Organizace dne:

6.30-8.00 příchod dětí, spontánní hry dle výběru dětí (6.30-7.00 spojení tříd)

8.00-10.00 spontánní hry, pohyb v herně, individuální péče

průběžná svačina

řízené činnosti

10.00-12.00 převlékání, pobyt venku, vycházka

12.15-12.45 oběd

12.45-13.00 hygiena

13.00-14.00 spánek

14.00-14.15 hygiena

14.15- 14.30 svačina

14.30-16.00 odpolední činnosti, hry, pobyt venku, odchod dětí (15.30-16.00 spojení tříd)

Pozorování proběhlo v pondělí 16. 5. 2016.

Třída Včelích medvídků

28 dětí, 4-5 let, přítomno 20 dětí

Během dne jsem zaznamenala použití 7 různých rituálů:

1) Rituál před svačinou

Průběh rituálu: Děti se po úklidu sešly v herně a vytvořily s učitelkou kruh. Společně řekly básničku a následovala gymnastika mluvidel. Vyplazování jazyka, olizování rtů, předvádění „čertíka“, „koníčka“, cenění zubů, špulení rtů. Následně odcházely do koupelny a na svačinu.

Fotografie 1 - Rituál před svačinou; zdroj: vlastní

Básnička: Mňam, mňam, mňam,
to si dám, to si dneska pochutnám.
Co si tady uvaříme,
to si tady taky sníme.
Mňam, mňam, mňam,
to si dám, to si dneska pochutnám.

Komentář učitelky: Tento rituál zařazuje učitelka vždy v pondělí z důvodu zklidnění dětí po víkendu. V ostatních dnech uplatňují průběžnou svačinu.

Zhodnocení: Děti rituál zjevně dobře znaly, všechny se zapojily a bylo patrné soustředění a zklidnění po rušných činnostech (pohyb v herně, spontánní hra dětí).

2) Rituál zahajující řízenou činnost

Průběh rituálu: Děti se v herně posadily ke stěně a učitelka zahájila rituál voláním:

Haló, haló, volám Elišku (Eliška se chytá učitelky za ruku), učitelka pokračuje

Haló, haló, volám Adélku (Adélka se chytá učitelky za druhou ruku),

Haló, haló, volám ... (Eliška volá kamaráda, který se jí chytá za ruku)

Haló, haló, volám(Adélka volá dalšího kamaráda)

Rituál pokračoval, dokud všechny děti společně nevytvořily kruh. Následovala básnička spojená s pohybem, zpěv písně vybrané dětmi a pak se všichni společně posadili na podlahu a učitelka zahájila řízenou činnost.

Fotografie 2 – Rituál zahajující řízenou činnost; zdroj: vlastní

Básnička: Na copak dvě ruce máme,
pěkně s nimi zatleskáme, (tleskání)
taky s nimi zamáváme, (mávání)
o kolena zapleskáme, (pleskání)
sevřeme je v pěstičku, zazpíváme písničku.
A jakou? Děti vyberou písničku, společně zazpívají, vytleskají rytmus.

Komentář učitelky: Rituál před řízenou činností je používán denně. Někdy je doplněný počítáním dětí nebo vyjmenováním chybějících dětí.

Zhodnocení: Děti v herně rituál očekávaly, a s napětím čekaly, kdy uslyší své jméno, případně radily kamarádům, koho vybrat.

3) Rituál při odchodu do třídy

Průběh rituálu: Učitelka vybrala dítě, které si zvolilo kamaráda, a společně odešly do třídy napít se před pobytem venku.

Komentář učitelky: Tento rituál používá učitelka z důvodu bezpečnosti při velkém počtu dětí ještě před příchodem kolegyně.

4) Rituál při převlékání

Průběh rituálu: V šatně, když byla většina dětí převlečená na vycházku, začala učitelka zpívat písničku na melodii písničky „Hlava, ramena, kolena, palce“. Zpěv postupně zrychlovala. Děti, které byly převlečené, se posadily a přidávaly se k učitelce. Ostatní děti zrychlily a dokončily oblékání.

Fotografie 3 – Rituál při převlékání; zdroj: vlastní

Písnička: Čapka, mikina, kalhoty, boty,
kalhoty, boty,
kalhoty, boty,
čapka, mikina, kalhoty, boty,
bundu zapni nakonec.

Komentář učitelky: Rituál není využíván denně, ale spíše podle potřeby, chce-li učitelka nenásilně, bez příkazů děti přimět k urychlení oblékání.

Zhodnocení: Rituál, který splnil svůj účel. Děti skutečně zrychlily oblékání.

5) Rituál u stolečku

Průběh rituálu: Děti si po návratu z vycházky a po mytí rukou posadí ke stolům a před příchodem kuchařky ještě spolu s básničkou procvičí ruce.

Fotografie 4 – Rituál u stolečku; zdroj vlastní

Básnička: Každá ruka má prstíčky, (hýbání prsty)
schováme je do pěstičky, (sevření pěstí)
bum, bum na vrátka, (bouchání pěstí do dlaně druhé ruky)
to je krátká pohádka.
Ručičky si spolu hrají, (mnutí rukou)
hodně práce udělají, (naznačení hromady)
bum, bum na vrátka, (bouchání pěstí do dlaně druhé ruky)
to je krátká pohádka.
Ruce, pozor! (palce vzhůru)
Ruce, zpěte! (položít ruce na stůl)
Ruce, pryč! (ruce schovat pod stůl)

Komentář učitelky: Rituál zařazuje příležitostně, před příchodem kuchařky. Využívá možnost procvičení rukou, zklidnění po pobytu venku. Poslední část básničky využívají denně při příchodu kuchařky z důvodu bezpečnosti.

Zhodnocení: I tento rituál děti dobře znaly. Z jejich reakcí bylo patrné, že především poslední část je u nich oblíbená.

6) Rituál před obědem

Průběh rituálu: Dvojice vybraných dětí rozdává lžice kamarádům a před jídlem společně ostatním popřejí básničkou „dobrou chuť“.

Fotografie 5, 6 – Rituál před obědem; zdroj vlastní

Básnička: Talířek je kulatý,
polévka je horká,
ale já se nespálím,
do polévky foukám.
Přeji dobré chutnání
a žádné povídání.

Zhodnocení: Běžný rituál, který pomáhá dětem upevnit a zautomatizovat pravidla slušného chování.

7) Rituál čtení pohádek před spaním

Průběh rituálu: Děti po převlečení a vyčištění zubů leží v postýlkách v prostorách herny a učitelka čte pohádku.

Zhodnocení: Rituál je uplatňován denně a dětmi je velmi oblíbený.

Mateřská škola B

V mateřské škole jsou 2 třídy pro 25 dětí.

Třídy jsou věkově heterogenní.

Provoz školky je od 6.30 hod do 16.00 hod.

Organizace dne v MŠ (orientační)

6.30-8.00 scházení dětí, ranní hry dle volby a přání dětí (6.30-7.00 spojování tříd)

8.00-9.50 ranní hry dle volby a přání dětí, individuální péče

výtvarné a jiné činnosti dle volby dětí

průběžné svačiny

jazykové chvílky

tělovýchovné chvílky, pohybové hry

činnosti řízené pedagogem

9.50-10.00 ovoce x zelenina – dle nabídky

10.00-12.00 šatna, oblékání, pobyt venku

12.00-12.30 oběd

12.30-13.00 hygiena

13.00-14.15 spánek

14.30-15.25 hygiena, svačina, individuální péče

15.30 spojování tříd

15.30-16.00 odpolední činnosti, pobyt venku, rozchod dětí, zájmové činnosti (kroužky)

Pozorování proběhlo v úterý 24. 5. 2016

Sluníčková třída

25 dětí, 5-7 let, přítomno 18 dětí

Během dne jsem v této třídě zaznamenala užití 5 různých rituálů.

1) Rituál před řízenou činností

Průběh rituálu: Děti se sešly v prostoru herny a řízenou činnost zahájily společně dvěma básničkami s pohybem. Pak společně vytvořily kruh a posadily se na koberec. Učitelka zahájila řízenou činnost.

Básnička: *Startujeme raketu*

Startujeme co by dup, (ruce spojené nad hlavou)

letíme už ani muk. (upažení)

Vesmírem fíčíme, (úklony na obě strany)

galaxie mjííme.

Pozor! Nikdo ať nelení!

Je tu první přistání. (turecký sed)

Let do vesmíru

U: Můžeme jít pěšky?

D: To je život těžký! (mávnutí rukou)

U: Nebo chvíli běžet?

D: A co takhle ležet? (leží na zemi)

U: Plout po vodě lodí?

D: Jó, tak to se hodí! (turecký sed, pádlování)

U: A co velké letadlo?

D: To nás také napadlo (stoj, ruce upažit=letadlo)

My chceme letět raketou (spojit ruce nad hlavou jako špice rakety)

objevit zem dalekou.

Mimozemští lidé přeci,

umí jistě velké věci.

Nevěříte? No tak ať! (mávnutí rukou)

Vy znáte jen náklad'ák.

Komentář učitelky: Rituál před zahájením řízené činnosti je využíván denně, ale v průběhu roku dochází k obměnám. Dle aktuálního integrovaného bloku nebo tématu využívá učitelka

různé říkanky nebo básničky, které s tématem souvisí. Propojení textu s integrovaným blokem funguje také jako motivace.

Zhodnocení: Děti rituál dobře znaly, reagovaly radostně, aktivně. Zklidnily se a připravily na řízenou činnost.

2) Rituál před odchodem na vycházku (hygiena)

Průběh rituálu: Po ukončení řízené činnosti se děti napily čaje nebo vody a šly do koupelny, na WC a umýt si ruce. Společně si všichni před odchodem do šatny řekly známou básničku, spojenou s pohybem.

Básnička: To jsou prsty, to jsou dlaně, (hýbání prsty, ukázání dlaní)
mýdlo s vodou patří na ně, (mydlení rukou)
a po mýdle dobré jídlo
a po jídle zase mýdlo. (mydlení rukou)

Komentář učitelky: Rituál není užíván denně, učitelka ho využívá především při větším počtu dětí, aby zaujal a zklidnil děti před společným odchodem do šatny.

Zhodnocení: Pro děti známý rituál, uplatňovaný pro upevnění pravidel spojených s hygienou, ale i pro zajištění bezpečnosti.

3) Rituál před odchodem na vycházku

Průběh rituálu: Děti se v šatně převlékly před vycházkou a seděly na svých místech. Učitelka upoutala pozornost dětí krátkou básničkou, opět spojenou s gesty.

Básnička: Do okýnka kuk (nahlédnutí do okénka z prstů)
a už ani muk! (zamčení pusy)

Komentář učitelky: Tento rituál je častěji používán při větším počtu dětí ke ztišení a zklidnění. Děti zaměří pozornost na pokyny učitelky.

Zhodnocení: Krátký rituál, který děti velmi rychle ztišil bez využití příkazů či zákazů.

4) Rituál před obědem

Průběh rituálu: Vybrané děti rozdaly ostatním dětem lžice a popřály kamarádům „Dobrou chuť“.

Komentář učitelky: Učitelka nevyužívá žádnou básničku. Podstatné je uplatnění pravidel slušného chování.

Zhodnocení: Zcela jednoduchý rituál zaměřený připomenutí a zautomatizování pravidel slušného chování.

5) Rituál před spaním

Průběh rituálu: Děti se převlékly, vyčistily si zuby a lehly si do postelí. Před čtením pohádky učitelka řekla dětem básničku a pak následovalo samotné čtení pohádky.

Básnička:

Halí, belí, spinkej synku,
sen už sedá na peřinku.
Sen má čarodějnou moc,
zavři oči, dobrou noc.
Sen Ti splní každé přání,
trvá jenom do svítání.
Možná se Ti také zdám,
abys nebyl ve snu sám.

Komentář učitelky: Také tento rituál je užíván k navození příjemné atmosféry před odpočinkem. Děti se těší na oblíbené předčítání pohádek.

Zhodnocení: Během rituálu se děti uložily ke spánku, zklidnily a očekávaly četbu pohádky.

3.1.4 Závěr pozorování

Na základě obou pozorování jsem došla k závěru, že rituály jsou nedílnou součástí běžného dne v obou mateřských školách. V obou třídách jsem byla svědkem několika různých rituálů, do kterých se děti zcela spontánně zapojovaly, znaly básničky, říkadla, které rituály doprovázely, znaly i průběh a posloupnost těchto činností.

V mateřské škole A zařadila učitelka větší množství rituálů. Tuto skutečnost sama zdůvodnila často velkým počtem dětí, které jsou velmi živé. Během pozorování jsem získala stejný dojem. Proto vnímám častější využití rituálů jako smysluplné především jako prostředek ke zklidnění dětí, soustředění, jako podporu prosociálních vztahů (volání kamaráda) a navození klidné příjemné atmosféry ve třídě. Užité rituály v této třídě měly pevně stanovený průběh a byly i vázány na další činnosti (gymnastika mluvidel, zpěv písně s rytmičnými prvky, procvičení prstů). Děti se díky rituálům dobře orientovaly v režimu dne.

V mateřské škole B bylo využito menší množství rituálů a také forma rituálů byla mírně odlišná. Děti v této třídě byly během pozorování klidnější, než v mateřské škole A. Vzhledem k tomu, že v této třídě působí také asistentka pedagoga, je zřejmé, že pro učitelku je přítomnost dalšího pedagogického pracovníka během celého dopoledne přínosem a pomocí. Rituály tak nejsou využívány pro jejich pozitivní účinek na zklidnění dětí, ale spíše pro navození atmosféry, jako podpora sounáležitosti nebo pro motivaci k řízeným činnostem.

Obě pozorování pro mne byla zajímavou zkušeností, možností nahlédnout do práce kolegyně, prostorem pro čerpání inspirace. Zároveň jsem se ujistila o skutečném užívání rituálů v běžné každodenní praxi. Protože jsem se v rámci teoretické části věnovala charakteristikám a znakům rituálů, zaměřila jsem se i při pozorování na tuto skutečnost. Rituály použité v obou případech odpovídaly výše uvedeným charakteristikám. Měly pevně danou formu, která byla dětem zjevně dobře známá. Vzhledem ke znalosti průběhu rituálu i doprovodných textů bylo patrné, že se s nimi děti setkávají často a pravidelně. V návaznosti na dotazníkové šetření mohu také konstatovat, že obě pozorování potvrdila i závěry, které vyplynuly z vyhodnocení odpovědí respondentek ohledně vlivu rituálů na dítě v MŠ. Děti v obou případech působily spokojeně, byly aktivní, projevovaly radost. Bylo patrné, že se v prostředí své mateřské školy a své třídy cítí dobře. Pomocí rituálů se orientovaly v organizaci dne, věděly, jaké činnosti budou následovat, prostřednictvím rituálů upevňovaly správné chování. Zařazení rituálů tak odpovídalo potřebám a vývojovým specifikům předškolního dítěte, jak byly zmíněny v teoretické části.

ZÁVĚR

Pro zpracování své bakalářské jsem realizovala smíšený výzkum zaměřený na rituály uplatňované v prostředí mateřské školy. Výzkum proběhl ve dvou fázích. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 30 učitelek mateřských škol. Vzhledem k tomu, že se nejedná o reprezentativní výběr, vztahují se veškeré závěry pouze ke zkoumanému vzorku a nelze je zevšeobecnit. Pozorování bylo uskutečněno ve dvou různých mateřských školách, vždy v jedné třídě dané MŠ.

V rámci provedeného dotazníkového šetření všechny respondentky uvedly, že ve své praxi rituály běžně uplatňují. Na základě získaných údajů jsem se pokusila porovnat míru užití rituálů v závislosti na dalších faktorech, jako je množství tříd v mateřských školách, nebo věkové uspořádání ve třídách. Z odpovědí vyplynula skutečnost, že se výsledky porovnání užití rituálů v různě velkých mateřských školách příliš neliší. A zásadní rozdíly nevykazovalo ani porovnání využití rituálů mezi věkově homogenními a heterogenními třídami. Na základě dalšího zkoumání jsem došla k závěru, že obě skutečnosti spolu souvisí.

Informace o věku dětí ve třídách respondentek jsem chtěla využít pro posouzení četnosti využívání rituálů v závislosti na věku dětí. Mým předpokladem bylo, že rituály jsou ve větší míře užívány ve třídách s nejmladšími dětmi, v souvislosti s náročným obdobím adaptace, kterou jsem popsala v teoretické části. Otázky, které se týkaly homogenity, heterogenity a souvisejícího věku dětí, však nebyly zadány jednoznačně. Některé respondentky tak uváděly věk dětí ve své třídě, jiné věkové rozpětí ve všech třídách mateřské školy, kde působí. Z toho důvodu nebylo možné porovnat užití rituálů v závislosti na věku dětí. Při zpracování odpovědí zaměřených na věkové uspořádání tříd jsem si také uvědomila, že některé respondentky uváděly jako věkově heterogenní složení třídy takové, kde byly děti ve věku např. tři až pět let nebo dva až čtyři roky. Havlíková (2000, s. 43) jako věkově smíšenou popisuje takovou třídu, kde jsou zastoupeny všechny věkové skupiny předškolních dětí, tj. od tří do šesti let. Některé respondentky ale uváděly menší věkové rozpětí dětí ve třídách. Při hodnocení jejich odpovědí jsem vycházela jen z uvedených údajů, přestože plně neodpovídaly výše uvedené charakteristice.

V další části dotazníku, měly respondentky možnost vybrat z nabízených možností takové činnosti, při kterých rituály zařazují, případně doplnit činnosti další. Respondentky většinou uvedly několik možností. Zjistila jsem, že průměrně užívají více než 5 rituálů při své práci. Některé pak doplnily i další činnosti, které nebyly v dotazníku uvedeny. Díky

těmto odpovědím jsem si potvrdila svůj předpoklad, že rituály jsou v praxi mateřských škol běžně používány.

Dotazník obsahoval také otázky otevřené, které poskytly respondentkám prostor pro obsáhlejší vyjádření. Nejdříve uváděly důvody pro užití rituálů při své práci. Vyhodnocení odpovědí ukázalo, že respondentky rituály využívají především proto, aby děti věděly, co bude následovat, a orientovaly se v režimu dne. Prostřednictvím rituálu nenásilnou, přirozenou formou informují děti o průběhu dne a posloupnosti činností. Z odpovědí také vyplynulo, že rituály jsou zařazovány s ohledem na vývojová specifika předškolních dětí. Užití rituálu dává dítěti pocit jistoty a bezpečí a umožňuje, aby se dítě zklidnilo a soustředilo. Tyto důvody plně odpovídají silné potřebě jistoty, bezpečí a stability, jak je uvedeno u emočního a volního vývoje předškolních dětí. Jako další důvody pro uplatnění rituálů byly uvedeny pocit sounáležitosti, příjemné naladění a také upevnění pravidel. Tady je patrná souvislost s probíhající socializací předškolních dětí, kdy se zařazují do skupiny vrstevníků, navazují nové vztahy, učí se pravidlům a postupně je upevňují. Respondentky, které zohledňují a naplňují potřeby dětí, zároveň pozitivně ovlivňují vlastní práci. Pouze dítě, které se v prostředí mateřské školy cítí bezpečně a ví, co bude následovat, lze motivovat a povzbuzovat k poznávání a zapojení se do činností.

Respondentky dále hodnotily přínos rituálu pro dítě. V uvedených odpovědích se ještě ve větší míře zaměřily na pocity jistoty a bezpečí dětí, podporu soustředění, upoutání pozornosti a zautomatizování některých činností. Tyto důvody byly uváděny nejčastěji. Je zřejmé, že respondentky kladou velký důraz na to, aby se děti v mateřské škole cítily skutečně dobře, aby si prostřednictvím rituálů osvojily režim dne, upevnily základní návyky a zapojily do skupiny vrstevníků nenásilnou a přirozenou cestou. Respektováním nároků dítěte předškolního věku na aktivitu, kontakt s dalšími lidmi, dávají dětem prostor být aktivní, poznávat a zajímat se o okolní dění.

Poslední otázka byla zaměřena prakticky na nejčastěji používaný rituál. V největší míře respondentky uváděly rituál spojený se zahájením řízené činnosti nebo svoláváním dětí, který souvisí i s upoutáním pozornosti a soustředěním. Předpokládám, že v případě uvedení konkrétního rituálu respondentky vycházely především z potřeb své třídy, s ohledem na věk, temperament a další potřeby dětí.

Během pozorování jsem si ověřila nejen informace získané z dotazníkového šetření o užívání rituálů při nejrůznějších činnostech, ale také pozitivní účinky rituálů na děti v obou třídách. Mohla jsem posoudit skutečný průběh rituálů a jejich formu. Obě pozorování mě

ujistila o tom, že rituály jsou v těchto třídách běžně a pravidelně užívány. O tom svědčily reakce a aktivita dětí, znalost textů, případně pohybu. Nedílnou a důležitou součástí většiny rituálů byla básnička, písnička nebo pohybový doprovod, což odpovídá charakteristikám rituálů uvedeným v teoretické části. Také spontánní zapojení všech dětí do průběhu rituálů je znakem sociálního podtextu rituálů a souvisí se zapojením jednotlivce do určité sociální skupiny. Rituály spojené s hygienou nebo stolováním byly využity jako prostředek k upevňování norem a pravidel slušného chování. Rituály spojené s odpočinkem odkazují na tradici, která zasahuje do minulosti a zároveň je uplatňována v současné době jako častý rodinný rituál.

Zhodnotím-li provedený výzkum jako celek, potvrdila jsem si, že rituály v mateřské škole mají své místo i opodstatnění. Jsou využívány při různých činnostech, mají danou konkrétní podobu spojenou často s textem, písní nebo pohybem, čímž jsou pro děti atraktivní. Pozitivní zjištění je také skutečnost, že respondentky zařazují rituály cíleně, aby jim pomohly v jejich vlastní práci. Především je však využívají a uplatňují ve prospěch dětí, protože si velmi dobře uvědomují význam a přínos rituálů pro osobnost předškolního dítěte. Výsledkem je příjemná atmosféra a přátelské prostředí ve třídě mateřské školy, kde se dobře cítí nejen děti i učitelky.

RESUMÉ

Pro zpracování své bakalářské práce jsem zvolila téma „Rituály v MŠ“. Mým cílem bylo zmapovat užití rituálů v mateřských školách, objasnit motivy, které vedou k jejich užívání, dále jsem se zaměřila na přínos rituálů pro dítě a také mne zajímalo, jaký průběh a formu mají rituály užívané v mateřských školách.

V teoretické části jsem se nejdříve věnovala rituálům v obecné rovině, dále jsem se zaměřila nejen na vývojová specifika předškolního dítěte, jeho adaptaci po nástupu do MŠ, ale také na organizaci dne a na činnosti, které v mateřské škole probíhají. V souvislosti s těmito tématy jsem zmínila i možnosti využití rituálů ve prospěch dítěte.

Praktická část je věnována vlastnímu výzkumu. Zvolila jsem kombinaci kvantitativního a kvalitativního výzkumu. Jeho výsledkem bylo zjištění, že respondentky rituály pravidelně a při mnoha činnostech využívají a také správně vnímají pozitivní přínos rituálů pro děti - pocit jistoty, bezpečí, orientace v čase, pocit sounáležitosti, soustředění a zklidnění. V rámci pozorování jsem si ověřila, že rituály užívané učitelkami v mateřské škole mají charakteristické znaky rituálu a naplňují důvody, pro které jsou využívány. Především pomáhají předškolním dětem, aby se v prostředí mateřské školy cítily dobře.

SUMMARY

The thesis deals with the topic “Rituals in kindergarten”. The aim of the thesis was to explore using of rituals in kindergartens and clarify the motives that lead to their use. Then I focused on the benefits of rituals for the child and on the implementation and form of the rituals used in kindergartens.

The theoretical part attends to rituals in general, first. Then it concentrates on the developmental specifics of preschool children, their adaptation after entering the kindergarten and also on the daily organisation and activities in the kindergarten. In connection with these issues the thesis mentions possible using of rituals to the benefit of the child.

The practical part focuses on my research. It combines both the quantitative and qualitative research. The research demonstrates that the respondents use rituals regularly during many activities. They also understand the positive effect of the rituals on the children – the feeling of security, safety, orientation in time, belonging, concentration and calming.

The observations confirmed that the rituals used by the teachers in kindergartens have the characteristics of rituals and fulfil the reasons for which they are used. Primarily they help preschool children to feel good in the kindergarten.

SEZNAM LITERATURY

- FULGHUM, Robert. *Od začátku do konce: naše životní rituály*. Vyd. 2. Překlad Jiří Hrubý. Praha: Argo, 2010. ISBN 978-80-257-0245-1.
- GILLERNOVÁ, Ilona a Václav MERTIN. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X.
- HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- HAVLÍNOVÁ, Miluše. *Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: rozšířený a aktualizovaný modelový program (dokument a metodika)*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-383-8.
- KAUFMANN-HUBER, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. Praha: Portál, 1998. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-203-3.
- KELLER, Jan. *Úvod do sociologie*. 4. rozš. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1997. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-25-7.
- KOŤÁTKOVÁ, Soňa. *Dítě a mateřská škola*. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1568-1.
- KUNZE, Petra a Catharina SALAMANDER. *Malé děti potřebují rituály*. Brno: Computer Press, 2011. ISBN 978-80-251-3405-4.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0.
- SEDLÁČKOVÁ, Jana. *Pohádka jako rituál v rodinách předškolních dětí* [online]. Brno, 2014 [cit. 2016-06-12]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. Mgr. Klára Šedřová, Ph.D. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/38zbrp/>>.
- SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.
- SVOBODOVÁ, Eva. *Vzdělávání v mateřské škole: školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.
- SVOBODOVÁ, Eva. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, c2010. Nahlížet - nacházet. ISBN 978-80-87553-64-0.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK, GRAFŮ A DIAGRAMŮ

FOTOGRAFIE 1 - RITUÁL PŘED SVAČINOU; ZDROJ: VLASTNÍ.....	43
FOTOGRAFIE 2 – RITUÁL ZAHAJUJÍCÍ ŘÍZENOU ČINNOST; ZDROJ: VLASTNÍ	44
FOTOGRAFIE 3 – RITUÁL PŘI PŘEVLEKÁNÍ; ZDROJ: VLASTNÍ.....	46
FOTOGRAFIE 4 – RITUÁL U STOLEČKU; ZDROJ VLASTNÍ.....	47
FOTOGRAFIE 5, 6 – RITUÁL PŘED OBĚDEM; ZDROJ VLASTNÍ.....	48
TABULKA 1 - ZNAKY RITUÁLU A JEJICH CHARAKTERISTIKA; ZDROJ: SEDLÁČKOVÁ (2014), UPRAVENO DLE SEDLÁČKOVÁ (2014).....	12
TABULKA 2 – PŘEHLED ZADANÝCH A ZÍSKANÝCH DOTAZNÍKŮ PŘI DOTAZNÍKOVÉM ŠETŘENÍ; ZDROJ: VLASTNÍ.....	28
TABULKA 3 – VELIKOST ŠKOLEK, KDE PRACUJÍ RESPONDENTKY DOTAZNÍKU; ZDROJ: VLASTNÍ	28
TABULKA 4 – VĚK DĚTÍ V HETEROGENNÍCH TŘÍDÁCH JEDNOTLIVÝCH MŠ; ZDROJ: VLASTNÍ	31
TABULKA 5 - VĚK DĚTÍ V HOMOGENNÍCH TŘÍDÁCH JEDNOTLIVÝCH MŠ; ZDROJ: VLASTNÍ ...	32
TABULKA 6 – PŘEHLED VYUŽÍVÁNÍ RITUÁLŮ PŘI KONKRÉTNÍCH ČINNOSTECH; ZDROJ: VLASTNÍ	34
GRAF 1 – POMĚR VELIKOSTI MATEŘSKÉ ŠKOLY (DLE POČTU TŘÍD) A POČTU RESPONDENTEK; ZDROJ: VLASTNÍ	29
GRAF 2 – POČTY DĚTÍ VE TŘÍDÁCH MŠ DLE DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ; ZDROJ: VLASTNÍ	30
GRAF 3 – ČETNOST UŽITÍ RITUÁLŮ PŘI KONKRÉTNÍCH ČINNOSTECH DLE VÝSLEDKŮ DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ; ZDROJ: VLASTNÍ	33
GRAF 4 – POROVNÁNÍ ČETNOSTÍ UŽITÍ RITUÁLŮ V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH V ZÁVISLOSTI NA VELIKOSTI MŠ (DLE POČTU TŘÍD); ZDROJ: VLASTNÍ	35
GRAF 5 – POROVNÁNÍ ČETNOSTÍ UŽITÍ RITUÁLŮ V MATEŘSKÝCH ŠKOLÁCH V ZÁVISLOSTI NA HOMOGENITĚ A HETEROGENITĚ TŘÍD; ZDROJ: VLASTNÍ.....	37
GRAF 6 – ČETNOST UVEDENÍ DŮVODŮ RESPONDENTEK PRO VYUŽÍVÁNÍ RITUÁLŮ; ZDROJ: VLASTNÍ.....	38
GRAF 7 – ČETNOST UVEDENÍ PŘÍNOSU RITUÁLŮ PRO DÍTĚ; ZDROJ: VLASTNÍ.....	39

PŘÍLOHA 1 - FORMULÁŘ DOTAZNÍKU

Rituály v MŠ

POŽÁDAT O PŘÍSTUP PRO ÚPRAVY

Rituály v MŠ

Vážené kolegyně ,
obracím se na Vás s žádostí o spolupráci a pomoc při zpracování mé bakalářské práce na téma Rituály v MŠ. Prosím Vás o vyplnění krátkého dotazníku (10 otázek). Dotazník bude použit pouze pro zpracování bakalářské práce. Identifikace pomocí e-mailové adresy bude využita také pouze v souvislosti se zpracováním BP.
Předem děkuji za Váš čas a ochotu .

*Povinné pole

Kolik tříd je ve Vaší MŠ (vybrat možnost) *

- 1 - 2 třídy
- 3 - 5 třídy
- 6 a více tříd

Kolik dětí je ve Vaší třídě? (zapsat údaj) *

Třídy jsou věkově heterogenní? (pokud ano, zapište věk dětí)

Třídy jsou věkově homogenní (pokud ano, zapište věk dětí)

https://docs.google.com/forms/d/1alNXAVuww519uTK374AItuk-UAGIM9mbX81ZyAlT0laU/viewform?edit_requested=true[26.06.2016 11:01:23]

Užíváte ve své praxi rituály? (vybrat možnost) *

Ano

Ne

Pokud ANO, při kterých činnostech ? (vybrat možnosti) *

přivítání, pozdrav

úklid

hygiena

řízená činnost

procházka (odchod ze třídy, šatny)

oběd

spaní, odpočinek

odchod z MŠ, rozloučení

oslava narozenin, svátku

Jiné:

Z jakého důvodu využíváte rituály při své práci? (vypsat odpověď) *

Jaký je, podle Vás, přínos rituálů pro dítě? (vypsat odpověď) *

Popište stručně průběh rituálu , který nejčastěji využíváte ve své praxi (včetně básničky, říkadla, písně apod.) a zdůvodněte svoji volbu. (vypsat odpověď) *

E-mail respondenta

ODESLAT

Nikdy přes Formuláře Google neposílejte hesla.

Obsah není vytvořen ani schválen Googlem. Nahlásit zneužití - Smluvní podmínky služby - Další smluvní podmínky

https://docs.google.com/forms/d/1alNXAVuww519uTK374Aluk-UAGIM9mbX81ZyAl0laU/viewform?edit_requested=true[26.06.2016 11:01:23]

PŘÍLOHA 2 - ODPOVĚDI NA OTÁZKU Č. 7

Z jakého důvodu využíváte rituály při své práci?

- Ulehčují mi práci, pokud začneme s rituálem, děti velmi rychle ví, co mají dělat, co bude následovat, vítací rituál zase usnadňuje dětem odpoutání od mateřské osoby
- Děti jistě ví, co se bude dít - dává jim to řád a jistotu; zklidní se a zpozorní
- Rituály vnáší do života dětí řád. Je to pro ně snazší, když vědí, co je čeká.
- Rituály používáme proto, že se při nich děti zklidní a ví, co bude po rituálu následovat
- Pocit jistoty
- Organizace, opakování, řád
- Pocit jistoty, příjemné očekávání
- Děti lépe reagují a soustředí se.
- Děti vítají opakované činnosti, uklidňuje je to, dávají jim pocit jistoty, sounáležitosti, a vědí, co bude následovat.
- Soustředění dětí, upoutání pozornosti, zklidnění
- Pravidelný rytmus, řád, návyky, radost
- Souvisí to s dobrým kolektivem ve třídě, děti se rozvíjí po všech stránkách, učí se režimu a to je pro život důležité.
- Rituály během dne - lepší orientace v čase
obecně = děti vědí, co se bude dít, udává řád, systém, kterému děti rozumí.
- Aby děti věděly, co je čeká, měly určitý řád, který jim pomáhá celkově v životě.
- Děti motivují, navodí atmosféru, zklidní
- Děti potřebují řád, dává jim pocit jistoty. Jsem ráda, když mi děti připomínají, co má následovat nebo mně upozorní, že jsem na něco zapoměla právě proto, že to mají zažité.
- Dítě je připraveno na činnosti, které má udělat, chápe je a cítí se bezpečně
- Děti jsou pohromadě, vládne přátelská atmosféra, jasně ohraničené činnosti - děti ví, co je čeká
- Pro děti přehledné (ví, co je čeká)
- Děti potřebují pravidelné rituály, jistotu - ranní vítání dětí je pro nastartování dne pozitivním směrem důležité
- Děti jsou naučené na určitou činnost a jde jim pak snáze
- Ranní rituál - při něm se pozdravíme básničkou, využívám ho při setkání všech dětí.
Pro oslavu narozenin = oslavujeme den toho, kdo má narozeniny - ten má svoje královské křeslo, zazpíváme mu píseň, popřejeme mu.
- Dítě ví, co ho čeká
- Děti ví, co přijde, dodržování pravidelného režimu dne

- Děti ví, co bude následovat, mají rády jistotu, kterou rituálem můžeme podpořit
- Děti mají rád, vědí, co bude následovat.
- Tradice, i děti je mají rády
- Pro každodenní režim dne, aby děti věděly, co je čeká za činnost, co následuje.
- Na uklidnění dětí, příprava další činnosti
- Děti se se vším lépe sžijí - vědí co bude následovat, jsou si jistější

PŘÍLOHA 3 - ODPOVĚDI NA OTÁZKU Č. 8

Jaký je, podle Vás, přínos rituálů pro dítě?

- Jistota - děti ví, co se děje, bude dít, co se od nich očekává
- Mají potřebu řádu, dává jim to jistotu; zklidní se a zpozorní
- Pomáhají překonat obavy, strach.
- Děti tedy získají jistotu, jejich den má jistý řád.
- Pocit jistoty
- Napomáhá s orientací
- Pocit jistoty a bezpečí
- Vytvoření základních návyků
- Pozitivní
- Jistota co bude následovat, děti se těší, spojuje je,
- Pocit bezpečí a suverenity při zvládnání denního režimu
- Utužování kolektivu, rozvíjí se vyučovací forma (kalendář), soustředěnost (např. chůze po elipse)
- Viz č. 7, pocit jistoty, bezpečí
- Děti mají jistotu, že všechno je pořád stejné, žádná změna. Jsou na to zvyklé.
- Dítě si vštěpuje určitý režim dne - ví co přijde a co potom bude následovat, automatizuje si určité činnosti.
- Dítě se cítí bezpečně, protože se děje něco, co zná
- Pocit bezpečí i jistoty - nejen pocitová, ale že den ve školce ukrajuje
- Pocit bezpečí a jistoty
- Pocit jistoty, bezpečí, možnosti empatie s ostatními, osvojení návyků
- Děti si osvojí podstatné činnosti
- Dítěti dává pocit bezpečí, ví, že začne řízená činnost v MŠ, zapojeno v celé skupince.
- Pocit bezpečí, odbourání strachu, ví, co bude následovat
- Pocit jistoty a bezpečí
- Podporujeme u dětí pocit jistoty, udržení pravidelného režimu
- Řád v životě dětí.
- Do jisté míry uklidnění a větší soustředěnost
- Navyknou si, jak se co správně dělá. Nic je během dne nepřekvapí.
- Děti se soustředí, ztiší

- Jistota
- Rozvoj myšlení, paměť, předčtenářské dovednosti, uvědomuje si " začátek - průběh - konec" posloupnost, logika = rozvoj osobnosti

PŘÍLOHA 4 – PŘEHLED RITUÁLŮ UVEDENÝCH U OTÁZKY Č. 9

Doplněno o rituály zaznamenané během pozorování

Řízená činnost

Na copak dvě ruce máme,
pěkně s nimi zatleskáme,
taky s nimi zamáváme,
o kolena zapleskáme,
sevřeme je v pěstičku,
zazpíváme písničku.

A jakou?

Dobry den, celý den, ... den. Např. beruškový den.

Učitelka: Dobré ráno milé děti!

Děti: Je nás tady jako smetí.

Všichni: Budeme si spolu hrát, cvičit, zpívat, tancovat!

Učitelka: Dobré ráno, hola, hola!

Děti: Školka na nás zase volá.

Ať jsi holka nebo kluk,

uděláme spolu kruh.

Kdo má nohy, zadupej,

kamarádům ruku dej.

Hračky už jsou na svém místě,

krteček s kamarády radují se,

budeme si spolu hrát

a o všem si povídat.

Děti, děti pojd'te sem,
dokola si sesednem,
dobré ráno, dobrý den,
ať je krásný celý den.
Tomu, kdo tu s námi není,
pošleme mu pozdravení.

Haló, haló, pojd'te všichni sem,
haló, haló, dnes je krásný den!
Zatleskáme, zadupáme,
zazpíváme, zamáváme.
Vesele spolu jdeme,
vždyť je krásný den!

Dobrý den, dobrý den,
dneska máme krásný den,
ručičky si zatleskají,
nožičky si zadupají,
dobrý den, dobrý den,
dneska zlobit nebudem.

Bum, bum ratata,
nejsme žádná mrňata.
Hlavy dohromady dáme,
každý problém rozmotáme.
Bum, bum ratata,
nejsme žádná mrňata.

Pojd'te děti honem sem,
dokola se sesednem,
dokola se posadíme
a hezky se pozdravíme.

At' si holka nebo kluk,
uděláme spolu kruh,
naučím tě chodit, stát,
pojď si se mnou, pojď si hrát.
Když je dobrá nálada,
najdu si kamaráda,
zatleskej, zadupej,
kamarádům ruku dej.

Dobré ráno, dobrý den,
hezký den si popřejem.
Velký kroužek uděláme,
na nikoho nečekáme,
navzájem se pohladíme,
společně se zatočíme
a na zem se posadíme.

Dobry den, dobry den,
dneska máme krásny den.
Máme ruce na tleskání
a nožičky na dupání.
Dobry den, dobry den,
dneska zlobit nebudem.

Úklid

Auto patří do garáže,
každý kluk to dokáže,
panenky zas do poličky,
to je úkol pro holčičky

Hygiena

To jsou prsty, to jsou dlaně,
mýdlo s vodou patří na ně.
A po mýdle zase jídlo
a po jídle zase mýdlo

Pobyt venku

Čapka, mikina, kalhoty, boty,
kalhoty, boty,
kalhoty, boty,
čapka, mikina, kalhoty, boty,
bundu zapni nakonec.

Stolování

Talířek je kulatý,
polévka je horká,
ale já se nespálím,
do polévky foukám,
přejeme dobré chutnání
a žádné povídání.

Mňam, mňam, mňam,
to si dám, to si dneska pochutnám.
Co si tady uvaříme,
to si tady taky sníme.
Mňam, mňam, mňam,
to si dám, to si dneska pochutnám.

Každá ruka má prstíčky,
schováme je do pěstičky,
bum, bum na vrátka

to je krátká pohádka.
Ručičky si spolu hrají,
hodně práce udělají,
bum, bum na vrátka,
to je krátká pohádka.
Ruce, pozor! (palce)
Ruce, zpěte! (položít)
Ruce, pryč! (pod stůl)

Odpočinek

Teď půjdeme hajat, budem buchtičky,
Položíme záda, kluci, holčičky,
chrup a dadá, chrup a dadá, položíme naše záda,
hola hola hej, nikdo nechrápej...

V hlubokém a temném lese,
veverka si šišku nese,
nese si ji do pelíšku,
raduje se, že má šišku,
dá si hlavu na šišku,
spinká ve svém pelíšku.

Halí, belí, spinkej synku,
sen už sedá na peřínku.
Sen má čarodějnou moc,
zavři oči, dobrou noc.
Sen Ti splní každé přání,
trvá jenom do svítání.
Možná se Ti také zdám,
abys nebyl ve snu sám.

Oslavy

Hodně štěstí, zdraví,
hodně štěstí, zdraví,
hodně štěstí milý Toníku,
hodně štěstí, zdraví.